

айтылғандардан өзге ережелер белгіленген болса, халықаралық шарттың ережелері қолданылады.

2-бап. Осы Заңмен реттелетін қатынастар

Осы Заң ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және оларды басқару, олармен байланысты экологиялық желі элементтерін қалыптастыру, бірегей және кәдімгі табиғи ландшафтарды, өсімдіктер мен жануарлар дүниесінің объектілерін, олардың генетикалық қорын қорғау, осы аумақтарды ғылыми, экологиялық-ағартушылық, рекреациялық, туристік және әлеуметтік-экономикалық мақсаттарда пайдалану саласындағы қатынастарды реттейді.

3-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы Қазақстан Республикасы заңнамасының принциптері

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасы мынадай :

биологиялық әралуандықты, бірегей және кәдімгі ландшафтарды сақтау мен қалпына келтіруді қамтамасыз ететін экологиялық желінің базалық компоненті ретінде ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесін дамыту;

мемлекеттік табиғи-қорық қоры мен табиғи экологиялық желілерді сақтау; ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың табиғи кешендерін ең алдымен ғылымды, мәдениетті, оқу-ағартуды, білім беруді, туризмді дамыту мақсаттарында пайдалану; ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды, олардың табиғи кешендері мен объектілерін пайдаланудың ақылы болуы;

ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы мемлекеттік реттеу мен бақылау; ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы заңнаманы бұзғаны үшін жауапкершілік;

ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласына азаматтар мен қоғамдық бірлестіктердің қатысуы;

ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы ақпараттың қолжетімділігі; халықаралық құқық негізінде ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, биологиялық сан алуандықты сақтау мен зерттеу саласындағы халықаралық ынтымақтастық принциптеріне негізделеді.

4-бап. Осы Заңда пайдаланылатын негізгі ұғымдар

Осы Заңда мынадай ұғымдар пайдаланылады:

1) биологиялық ресурстар - адамзат үшін нақты немесе ықтимал пайдасы немесе құндылығы бар экологиялық жүйелердің генетикалық ресурстары, ағзалары немесе олардың бөліктері, таралымдары немесе кез-келген басқа биотикалық компоненттері;

2) мемлекеттік табиғи-қорық қоры - табиғи эталондар, уникалдар мен реликтер, генетикалық резерв, ғылыми зерттеулер, оқу-ағарту, білім беру, туризм және рекреация нысаны ретінде айырықша экологиялық, ғылыми және мәдени құндылығы бар мемлекеттік қорғауға алынған қоршаған ортаны қорғау объектілерінің жиынтығы;

3) интродукция - өсімдіктер мен жануарлардың жаңа түрлерін олар мекендейтін ортадан тысқары жерлерге әдейі немесе кездейсоқ апару;

4) табиғат жылнамасы - мемлекеттік табиғи қорықтар, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар, мемлекеттік табиғи резерваттар және мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар ғылыми бөлімшелерінің мемлекеттік табиғи-қорық қорының экологиялық жүйелері мен объектілерінің жай-күйіне біріңғай әдістеме бойынша жүзеге асыратын жүйелі байқаулар мәліметтерінің жиынтығы;

5) мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілері - ерекше экологиялық, ғылыми, тарихи-мәдени және рекреациялық маңызы бар геологиялық, гидрогеологиялық, зоологиялық, ботаникалық және ландшафтық объектілер мен олардың кешендері, жануарлар мен өсімдіктердің жекелеген түрлері (таралымдары) (соның ішінде Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген жануарлар мен өсімдіктердің сирек кездесетін және жойылып кету қатері төнген түрлері);

6) ерекше қорғалатын табиғи аумақ - айырықша күзет режимі белгіленген мемлекеттік табиғи-қорық қорының табиғи кешендер мен объектілерді қамтитын жер, су объектілерінің және олардың үстіндегі әуе кеңістігінің учаскелері;

7) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың табиғи кешендері - айырықша күзетілуге жататын биологиялық әралуандық пен жансыз табиғат объектілерінің жиынтығы;

8) табиғат қорғау мекемесі - заңды тұлғалар болып табылатын және мемлекеттік мекеме нысанында құрылатын мемлекеттік табиғи қорықтар, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар, мемлекеттік табиғи резерваттар, мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар, мемлекеттік хайуанаттар саябақтары, мемлекеттік ботаникалық бақтар және мемлекеттік дендрологиялық саябақтар;

9) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесі - өздерінде барлық географиялық аймақтардың табиғи кешендерінің тән өкілдігін қамтамасыз ететін санаттары мен түрлері әралуан ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жиынтығы;

10) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы уәкілетті орган (бұдан әрі - уәкілетті орган) - Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласында басқару және бақылау функцияларын жүзеге асыратын мемлекеттік орган;

11) табиғи кешендерді орнықты пайдалану - табиғи кешендердің биологиялық ресурстарын ұзақ мерзімді перспективада биологиялық әралуандықтың сарқылмауына душар етпейтіндей жолмен және қарқынмен пайдалану;

12) экологиялық желі - өзара және қорғалатын табиғи аумақтардың өзге түрлерімен экологиялық дәліздермен байланысқан және өңірдің табиғи, тарихи-мәдени және әлеуметтік-экономикалық ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастырылған санаттары мен түрлері әралуан ерекше қорғалатын табиғи аумақтар кешені;

13) экологиялық дәліз - тірі табиғат объектілерінің табиғи қоныс аударуын (таралуын) қамтамасыз ету және биологиялық әралуандықты сақтау үшін ерекше

қорғалатын табиғи аумақтарды өзара және қорғалатын табиғи аумақтардың өзге түрлерімен қосатын қорғалатын жер және су объектілерін қамтитын экологиялық желінің бір бөлігі.

2-тарау. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы қатынастардың объектілері мен субъектілері

5-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы қатынастардың объектілері

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың табиғи кешендері, соның ішінде жерлері, сондай-ақ осы жерлерде және басқа санаттардағы жерлерде орналасқан мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілері ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы қатынастар объектілері болып табылады.

2. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың табиғи кешендері осы Заңмен белгіленген тәртіппен шаруашылық пайдаланудан толық немесе ішінара, мерзімсіз түрде немесе белгілі бір уақытқа алынып, олардың айырықша экологиялық, ғылыми, тарихи-мәдени және рекреациялық маңызы ескеріле отырып ақылы негізде пайдаланылады.

6-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлеріне мемлекеттік табиғи қорықтардың, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтардың, мемлекеттік табиғи резерваттардың, мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтардың, мемлекеттік хайуанаттар саябақтарының, мемлекеттік ботаникалық бақтардың, мемлекеттік дендрологиялық саябақтардың және мемлекеттік табиғат ескерткіштерінің жерлері жатады.

2. Мемлекеттік табиғи қорықтар, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар, мемлекеттік табиғи резерваттар, мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар, мемлекеттік хайуанаттар саябақтарын, мемлекеттік ботаникалық бақтар, мемлекеттік дендрологиялық саябақтар және мемлекеттік табиғат ескерткіштерін құру кезінде жер учаскелері басқа санаттардағы жерлер құрамынан бөлініп, оларды осы жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушыларынан алу жолымен ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жерлерінің санатына ауыстырылады.

3. Мемлекеттік қорық аймақтары мен мемлекеттік табиғи қаумалдардың, мемлекеттік табиғи қорықтар, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар, мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар, мемлекеттік табиғи резерваттар күзет аймақтарының жер учаскелері оларды жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардан алмай және жер санаттарын өзгертпей басқа жер санаттарының құрамында бөлінеді.

Мемлекеттік табиғи қорықтар мен мемлекеттік табиғи қаумалдардың және оларда орналасқан мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің жай-күйіне және олардың экологиялық жүйелерін қалпына келтіруге теріс әсер ететін кез-келген қызметке осы ерекше қорғалатын табиғи аумақтар аумағы шегінде шектеу жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардың жер учаскелеріне ауыртпашылық болып енгізіледі

және жерге орналастыру құжаттарында ескертеді.

4. Жер учаскелерін ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жерлерінің санатына ж а т қ ы з у т у р а л ы ш е ш і м д і :

республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар үшін - уәкілетті органның ұсынымы бойынша Қазақстан Республикасының Үкіметі;
жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар үшін - уәкілетті органмен келісе отырып, облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) а т қ а р у ш ы о р г а н д а р қ а б ы л д а й д ы .

Мемлекеттік орман қоры жерлерінде мемлекеттік аймақтық табиғи саябақ құрылған жағдайда осы жерлердің учаскелерін ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жерлерінің санатына жатқызу туралы шешімді Қазақстан Республикасы Үкіметінің мемлекеттік орман қорының жерлерін ауыстыру туралы шешімінің негізінде облыстық атқарушы о р г а н д а р қ а б ы л д а й д ы .

5. Мемлекеттік табиғи қорықтар, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар, мемлекеттік табиғи резерваттар, мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар, мемлекеттік хайуанаттар саябақтарын, мемлекеттік ботаникалық бақтар, мемлекеттік дендрологиялық саябақтар және мемлекеттік табиғат ескерткіштерін құру және кеңейту үшін жер учаскелерін алу Қазақстан Республикасының жер заңнамасымен белгіленген тәртіппен жүзеге асырылады.

7-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жерлерінің құқықтық режимі

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері, сондай-ақ мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілері орналасқан жерлердің басқа санаттарындағы жер учаскелері мемлекеттік меншікте болады және жекешелендіруге жатпайды.

2. Осы Заңның 17-бабының 6-тармағында көрсетілген жағдайларды қоспағанда, ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлерін алуға, сондай-ақ оларды басқа санаттардағы жерлерге ауыстыруға жол берілмейді.

3. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлерінде олардың нысаналы мақсатына сәйкес келмейтін кез-келген қызметке тыйым салынады.

8-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы қатынастар субъектілері

Қазақстан Республикасының заңдарымен белгіленген өздерінің құзыретіне сәйкес жеке және заңды тұлғалар, сондай-ақ мемлекеттік органдар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы қатынастар субъектілері болып табылады.

3-тарау. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы мемлекеттік басқару мен бақылау

9-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласында басқару мен бақылауды жүзеге асыратын мемлекеттік органдар жүйесі

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласында мемлекеттік басқару мен бақылауды Қазақстан Республикасының Үкіметі, уәкілетті орган, жер, су және орман ресурстарын қорғау және басқару, геология және жер қойнауын пайдалану, жануарлар дүниесі, ғылым және білім саласындағы орталық атқарушы органдар және осы Заңмен және Қазақстан Республикасының өзге заңдарымен айқындалған өздерінің құзыреті мен өкілеттігі шеңберінде облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) өкілдік және атқарушы органдар жүзеге асырады.

2. Мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілерін қорғау, молықтыру және пайдалану саласындағы экологиялық талаптардың сақталуына мемлекеттік бақылауды қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган жүзеге асырады.

10-бап. Қазақстан Республикасы Үкіметінің құзыреті

Қазақстан Республикасының Үкіметі:

1) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарын әзірлейді және оны іске асыруды қамтамасыз етеді;

2) республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мен мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілерін иелену, пайдалану және иелік ету құқықтарын жүзеге асырады;

3) республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың тізбелерін бекітеді;

4) республикалық маңызы бар мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің тізбелерін бекітеді;

5) уәкілетті органның ұсынымы бойынша ерекше қорғалатын табиғи аумақтары жүйесі мен экологиялық желілерді дамыту бағдарламаларын бекітеді;

6) республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құруға және кеңейтуге байланысты жағдайларда барлық санаттағы жерлерден жер учаскелерін беру және алу, соның ішінде сатып алу жолымен беру және алу туралы шешімдер қабылдайды;

7) республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және кеңейту туралы шешімдер қабылдайды;

8) республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік кадастрын жүргізу тәртібін айқындайды;

9) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласында халықаралық ынтымақтастықты жүзеге асырады.

10-бап. Уәкілетті органның құзыреті

Уәкілетті орган:

1) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы мемлекеттік органдардың қызметін үйлестіреді;

2) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарын қалыптастырады және оны іске асыруды қамтамасыз етеді;

- 3) осы Заңмен көзделген нормативтік құқықтық актілерді әзірлейді және бекітеді;
- 4) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы заңнаманы бұзушылық келтірген залалдың мөлшерін есептеу әдістемесін әзірлейді және бекітеді;
- 5) заңды тұлға мәртебесі бар республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар көрсететін қызметтер үшін тарифтер мөлшерін бекітеді;
- 6) өздерінің қарауындағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жай-күйі, оларды қорғау, пайдалану және қаржыландыру мәселелері бойынша жергілікті және орталық атқарушы органдардың есептерін қарайды;
- 7) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесі мен экологиялық желілерді дамыту бағдарламаларын әзірлейді;
- 8) уәкілетті органның қарауындағы республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және кеңейту жөніндегі жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелерді әзірлеуді ұйымдастырады;
- 9) мемлекеттік экологиялық сараптаманың оң қорытындысы негізінде республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және кеңейту жөніндегі жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелерді бекітеді, сондай-ақ жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және кеңейту жөніндегі жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелерді келіседі;
- 10) мемлекеттік экологиялық сараптаманың оң қорытындысы болған жағдайда ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды функционалдық аймақтауды түзету жобаларын бекітеді;
- 11) Қазақстан Республикасының Үкіметіне бекітуге республикалық маңызы бар мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілері тізбесінің жобасын, сондай-ақ республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және кеңейту жөнінде ұсыныстар енгізеді;
- 12) республикалық және жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың паспорттарын тіркейді;
- 13) ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды басқару жоспарларын әзірлеуді ұйымдастырады және оларды бекітеді, өзінің қарауындағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтарға басшылықты жүзеге асырады, оларда табиғат қорғау және қалпына келтіру іс-шаралары, ғылыми зерттеулер жүргізілуін қамтамасыз етеді;
- 14) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік кадастрын, Қазақстан Республикасының Қызыл кітабын жүргізеді;
- 15) жергілікті маңызы бар мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің тізбелерін келіседі;
- 16) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мен мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің жай-күйіне, олардың қорғалуына және пайдаланылуына мемлекеттік бақылауды жүзеге асырады;

17) республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтарда ғылыми-зерттеу жұмысын ұйымдастырады;

18) нысандық киім (погонсыз) үлгілерін, оны киіп жүру тәртібін және табиғат қорғау мекемелерінің мемлекеттік инспекторларын онымен қамтамасыз етіп нормаларын әзірлейді және бекітеді;

19) биологиялық әралуандықты сақтау, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, экологиялық желілерді дамыту саласында шет елдердің мемлекеттік табиғат қорғау органдарымен, халықаралық табиғат қорғау және ғылыми ұйымдарымен халықаралық ынтымақтастықты жүзеге асырады.

12-бап. Жер, су және орман ресурстарын басқару, геология және жер қойнауын пайдалану, жануарлар дүниесі, Ғ ы л ы м және білім саласындағы орталық атқарушы органдардың құзыреті

Жер, су және орман ресурстарын басқару, геология, жер қойнауын пайдалану, жануарлар дүниесі, ғылым және білім саласындағы орталық атқарушы органдар өздерінің құзыреті шеңберінде:

1) мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің тізбесі, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесі мен экологиялық желілерді дамыту бағдарламалары бойынша ұсыныстар әзірлейді және оларды уәкілетті органға береді;

2) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және өздерінің қарауындағы осындай аумақтарды кеңейту жөніндегі жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелерді заңнамамен белгіленген тәртіппен әзірлеуді ұйымдастырады, оларға мемлекеттік экологиялық сараптама өткізілуін қамтамасыз етеді және оларды бекітуге уәкілетті органға енгізеді;

3) уәкілетті органмен келісе отырып, өздерінің қарауындағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың паспорттарын бекітеді, олардың уәкілетті органда тіркелуін қ а м т а м а с ы з е т е д і ;

4) ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды басқару жоспарларын әзірлеуді ұйымдастырады және оларды уәкілетті органмен келісе отырып бекітеді, өздерінің қарауындағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтарға басшылықты жүзеге асырады, оларда табиғат қорғау және қалпына келтіру іс-шараларының, ғылыми зерттеулердің жүргізілуін қ а м т а м а с ы з е т е д і ;

5) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік кадастрын жүргізуге қ а т ы с а д ы ;

6) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мен өздерінің қарауындағы мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің жай-күйіне, қорғалуына және пайдаланылуына мемлекеттік бақылауды жүзеге асырады.

13-бап. Облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) өкілдік және атқарушы органдардың құзыреті

1. Облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) өкілдік органдар өздерінің құзыреті шеңберінде:

1) жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құруға және олардың жұмыс істеуіне жұмсалатын шығындарды жергілікті бюджеттер құрамында бекітеді;

2) өздерінің қарауындағы жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жай-күйі мен олардың қызметі туралы атқарушы органдар басшыларының есептерін, соның ішінде мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерін сақтау мәселелері бойынша есептерін тыңдайды.

2. Облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдар өздерінің құзыреті шеңберінде:

1) республикалық маңызы бар мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің тізбесі мен республикалық және жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды құру және кеңейту жөнінде уәкілетті органға ұсыныстар енгізеді;

2) жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құрудың және кеңейтудің жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелерін әзірлеуді ұйымдастырады және оларға мемлекеттік экологиялық сараптама өткізілуін қамтамасыз етеді;

3) уәкілетті органмен келісе отырып, жергілікті маңызы бар мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің тізбесін, жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құрудың жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелерін бекітеді;

4) уәкілетті органмен келісе отырып, жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және кеңейту жөнінде шешімдер қабылдайды;

5) мемлекеттік экологиялық сараптаманың оң қорытындысы болған жағдайда уәкілетті органмен келісе отырып, жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды функционалдық аймақтауды түзету жобаларын бекітеді;

6) уәкілетті органмен келісе отырып, өздерінің қарауындағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды басқару жоспарларын әзірлейді және бекітеді, оларда табиғат қорғау және қалпына келтіру іс-шараларының, ғылыми зерттеулердің жүргізілуін қамтамасыз етеді;

7) заңды тұлға мәртебесін алған жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар көрсететін қызметтер үшін тарифтер мөлшерін бекітеді;

8) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік кадастрын жүргізуге қатысады;

9) уәкілетті органмен келісе отырып, өздерінің қарауындағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың паспорттарын бекітеді және паспорттарды тіркеуге уәкілетті органға береді;

10) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың барлық түрін құру үшін жерлер қалдыру жөнінде шешімдер қабылдайды;

11) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың күзет аймақтары шегінде осы аумақтарын экологиялық жүйелерінің, экологиялық дәліздердің, оларды қорғау және пайдалану режимінің жай-күйіне теріс әсер ететін қызметті шектеп, осындай аймақтар белгілеу жөнінде шешімдер қабылдайды;

12) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың және өздерінің қарауындағы мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің жай-күйіне, қорғалуына және пайдаланылуына мемлекеттік бақылауды жүзеге асырады.

14-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы мемлекеттік бақылаудың міндеттері және оны ұйымдастыру

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды қорғау мен пайдалануды мемлекеттік бақылаудың міндеттері мемлекеттік органдардың, жеке, заңды және лауазымды тұлғалардың ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы заңнаманы сақтауды, Қазақстан Республикасының табиғат қорғау заңнамасын бұзушылықты анықтау мен жоюды, мемлекеттік табиғи-қорық қорының табиғи кешендері мен объектілерін қорғау мен пайдалану ережелерін сақтауды қамтамасыз ету болып табылады.

2. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы мемлекеттік бақылауды өздерінің құзыреті шегінде мыналар жүзеге асырады:

ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы уәкілетті орган;
жер, су және орман ресурстарын басқару, геология және жер қойнауын пайдалану, жануарлар дүниесі, ғылым және білім саласындағы орталық атқарушы органдар;
облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдар.

3. Мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілерін қорғау, молықтыру және пайдалану саласындағы экологиялық талаптардың сақталуына мемлекеттік бақылауды қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган жүзеге асырады.

4. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы мемлекеттік бақылауды жүзеге асыру тәртібін Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілейді.

4-тарау. Азаматтар мен қоғамдық бірлестіктердің ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы құқықтары мен міндеттері

15-бап. Азаматтардың ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы құқықтары мен міндеттері

1 . А з а м а т т а р д ы ң :

1) ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды уәкілетті орган белгілеген ережелерге с ә й к е с п а й д а л а н у ғ а ;

2) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру мен кеңейту және экологиялық желілерді қалыптастыру жөнінде уәкілетті органға ұсыныстар енгізуге;

3) табиғат қорғау мекемелерінің әкімшіліктерімен бірлесіп табиғи-қорық қорының объектілерін қорғау және қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларға қатысуға;

4) ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды дамытудың қоғамдық қорларының қызметіне қатысуға;

5) тиісті мемлекеттік органдардан ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мен экологиялық желілердің жай-күйі мен олардың жұмыс істеу мәселелеріне қатысты қажетті ақпарат сұратуға және алуға құқығы бар.

2. Азаматтар мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілерін, табиғи және тарихи-мәдени мұраны қастерлеуге, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы Қазақстан Республикасының заңнамасын сақтауға міндетті.

16-бап. Қоғамдық бірлестіктердің ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы құқықтары мен міндеттері

1. Қоғамдық бірлестіктердің:

1) уәкілетті органға ұсыныстар енгізуге және мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің тізбесін, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесін дамыту бағдарламаларын, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және кеңейту жөніндегі жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелерді дайындауға, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы нормативтік құқықтық актілерді әзірлеуге қатысуға;

2) Қазақстан Республикасының заңнамасымен белгіленген тәртіппен ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мен экологиялық желілер саласындағы бағдарламалар мен жобаларға қоғамдық экологиялық сараптама жүргізуге;

3) табиғат қорғау мекемелерінің әкімшіліктерімен арадағы шарт бойынша мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілерін қорғау, қалпына келтіру және пайдалану жөніндегі іс-шараларға қатысуға;

4) ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды дамытудың қоғамдық қорларын құруға;

5) тиісті мемлекеттік органдардан ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мен экологиялық желілердің жұмыс істеу, оларды қорғау және пайдалану мәселелеріне қатысты қажетті ақпарат сұратуға және алуға;

6) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың ғылыми-техникалық кеңестерінің жұмысына қатысуға құқығы бар.

2. Қоғамдық бірлестіктер ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы өздерінің қызметін қоғамдық бірлестіктер туралы Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес жүзеге асыруға міндетті.

5-тарау. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру

17-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың санаттары мен түрлері

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің маңыздылығына байланысты республикалық немесе жергілікті маңызы бар санаттарға жатады.

2. Құру мақсаттарына және күзет режиміне байланысты республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мынадай түрлері бөліп алынады:

- 1) мемлекеттік табиғи қорықтар;
- 2) мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар;
- 3) мемлекеттік табиғи резерваттар;
- 4) мемлекеттік хайуанаттар саябақтары;
- 5) мемлекеттік ботаникалық бақтар;
- 6) мемлекеттік дендрологиялық саябақтар;
- 7) мемлекеттік табиғат ескерткіштері;
- 8) мемлекеттік табиғи қаумалдар;
- 9) мемлекеттік қорық аймақтары.

3. Құру мақсаттарына және күзет режиміне байланысты жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мынадай түрлері бөліп алынады:

- 1) мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар;
- 2) мемлекеттік хайуанаттар саябақтары;
- 3) мемлекеттік ботаникалық бақтар;
- 4) мемлекеттік дендрологиялық саябақтар;
- 5) мемлекеттік табиғат ескерткіштері;
- 6) мемлекеттік табиғи қаумалдар.

4. Қазақстан Республикасының заңнамасымен ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың өзге де түрлері көзделуі мүмкін.

5. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды республикалық маңызы бар санатқа жатқызуды уәкілетті органның ұсынымы бойынша Қазақстан Республикасының Үкіметі, жергілікті маңызы бар санатқа жатқызуды - уәкілетті органмен келісе отырып, облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдар жүргізеді.

6. Заңды тұлға мәртебесі бар ерекше қорғалатын табиғи аумақты оның мәртебесін төмендетуге, ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлерін алып қоюға душар ететін бір түрден басқа түрге ауыстыру, сондай-ақ ерекше қорғалатын табиғи аумақтың жұмыс істеуін тоқтатуға душар ететін олардың жер учаскелерін басқа санаттар жерлеріне ауыстыру табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың салдарынан оның айырықша құндылығы мен бірегейлігі сипатының ішінара немесе толық жоғалуына байланысты төтенше жағдайларда жүргізіледі.

Заңды тұлға мәртебесі бар ерекше қорғалатын табиғи аумақты бір түрден басқа түрге ауыстыру, ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлерін алу, сондай-ақ олардың жұмыс істеуін тоқтатуға душар ететін олардың жер учаскелерін басқа санаттар жерлеріне ауыстыру туралы шешімді жаратылыстану-ғылыми негіздемеге жасалған мемлекеттік экологиялық сараптаманың оң қорытындысы негізінде:

республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар бойынша - уәкілетті органның ұсыныстары бойынша Қазақстан Республикасының Үкіметі;

жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар бойынша - уәкілетті органмен келісе отырып, облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдар қабылдайды.

18-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың ұйымдық нысаны және құқықтық жағдайы

1. Мемлекеттік табиғи қорықтар, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар, мемлекеттік табиғи резерваттар, мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар, мемлекеттік хайуанаттар саябақтары, мемлекеттік ботаникалық бақтар және мемлекеттік дендрологиялық саябақтар заңды тұлғалар болып табылады және мемлекеттік мекеме нысанында қ ұ р ы л а д ы .

2. Табиғат қорғау мекемелеріне жер учаскелері тұрақты жер пайдалану құқығымен б е р і л е д і .

3. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарда орналасқан үй-жайлар, құрылыстар, тарихи-мәдени және басқа да жылжымайтын мүлік объектілері табиғат қорғау мекемелеріне жедел басқару құқығымен беріледі.

4. Мемлекеттік табиғат ескерткіштерінің, мемлекеттік табиғи қаумалдардың және мемлекеттік қорық аймақтарының заңды тұлға мәртебесі болмайды және мемлекет қ о р ғ а у ы н д а б о л а д ы .

Заңды тұлғалар болып табылмайтын ерекше қорғалатын табиғи аумақтардағы мемлекеттік меншіктегі жылжымайтын мүлік объектілерін (үй-жайдарды, құрылыстарды, тарихи-мәдени және басқа да объектілерді) жедел басқару құқығы соларға бекітіп берілетін табиғат қорғау мекемелеріне және/немесе ерекше қорғалатын табиғи аумақтар қарауында болатын мемлекеттік органдарға беріледі.

5. Табиғат қорғау мекемесін қайта ұйымдастыру немесе тарату осы Заңын 16-бабының 6-тармағында көрсетілген жағдайларда Қазақстан Республикасының Азаматтық заңнамасымен белгілеген тәртіппен жүргізіледі.

6. Жұмыс істеп тұрған мемлекеттік қорық аймақтары мен мемлекеттік табиғи қаумалдардың негізінде мемлекеттік табиғи қорықтар, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар, мемлекеттік табиғи резерваттар, мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар құру кезінде осы мемлекеттік қорық аймақтары мен мемлекеттік табиғи қаумалдар республикалық немесе жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар тізбелерінен алып тасталуға жатады.

19-бап. Мемлекеттік табиғи қорықтардың, мемлекеттік

**ұ л т т ы қ
табиғи саябақтардың, мемлекеттік табиғи
резерваттардың және
мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтардың күзет
а й м а қ т а р ы**

1. Жайсыз сыртқы әсерлерден айырықша күзету мен қорғауды қамтамасыз ету

қамтамасыз ету үшін мемлекеттік табиғи қорықтардың, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтардың, мемлекеттік табиғи резерваттардың және мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтардың айналасында күзет аймақтары белгіленіп, осы аймақтар шегінде осы ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың экологиялық жүйелерінің және оларда орналасқан мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің жай-күйіне және оларды қалпына келтіруге теріс әсер ететін кез-келген қызметке тыйым салынады.

2. Мемлекеттік табиғи қорықтардың, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтардың, мемлекеттік табиғи резерваттардың және мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтардың күзет аймақтарының аумағында табиғат пайдалану мөлшері, шекарасы, режимдері және тәртібі оларды құрудың жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелерімен айқындалып, осы Заңға және Қазақстан Республикасының жер заңнамасына облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдардың шешімдерімен белгіленеді.

Бұл орайда күзет аймағының ені екі километрден кем болмауға тиіс және меншік иелері мен жер пайдаланушылардың жер учаскелерінің шекарасы бойынша немесе табиғи географиялық шептер бойынша белгіленіп, бағдар ұстану үшін арнайы белгілер қойылады.

20-бап. Табиғат қорғау мекемелерінің рәміздері

1. Табиғат қорғау мекемелерінің уәкілетті орган бекітетін өздерінің рәміздері (эмблемасы мен жалауы) болады.

Табиғат қорғау мекемелерінің рәміздерін әзірлеу және пайдалану тәртібін уәкілетті орган белгілейді.

2. Табиғат қорғау мекемелері өздерінің рәміздерін пайдаланудың төтенше құқығына ие болады және оларды жеке және заңды тұлғаларға ақылы негізде пайдалануға рұқсат етуі мүмкін.

21-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру немесе кеңейту

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақ құру немесе кеңейту туралы шешім экологиялық сараптаманың оң қорытындысы болған жағдайда жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелердің негізінде қабылданады.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақ құрудың немесе кеңейтудің жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелерінің жобаларын әзірлеуді уәкілетті орган белгілеген тәртіппен мамандандырылған ғылыми (ғылыми-зерттеу) және жобалау (жобалау-іздірету) ұйымдары екі кезеңде жүргізеді.

2. Бірінші кезеңде ерекше қорғалатын табиғи аумақ құрудың немесе кеңейтудің жаратылыстану-ғылыми негіздемесі (бұдан әрі - жаратылыстану-ғылыми негіздеме) әзірленеді, онымен:

1) аумақтың табиғи кешендерінің және онда орналасқан мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің бірегейлігі, маңыздылығы және оған тән қасиеті;

2) зерттеліп отырған аумақтағы әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың жай-күйін
б а ғ а л а у ;

3) аумақтың мемлекеттік табиғи-қорық қорының экологиялық жүйелері мен объектілерінің жай-күйі және оларды сақтау жөніндегі тәуекелдер, қатерлер және оларды қорғау, қалпына келтіру және пайдалану жөніндегі шаралар;

4) ерекше қорғалатын табиғи аумақтың ұсынылатын санаты мен түрі;

5) ұсынылатын шекарасы, алқабы, сондай-ақ функционалдық аймақтары және оларды қорғау мен пайдаланудың режимдері айқындалады.

3. Екінші кезеңде уәкілетті орган бекіткен немесе онымен келісілген жаратылыстану-ғылыми негіздеменің негізінде ерекше қорғалатын табиғи аумақ құрудың немесе оны кеңейтудің техникалық-экономикалық негіздемесі (бұдан әрі - техникалық-экономикалық негіздеме) әзірленеді, ол:

1) ерекше қорғалатын табиғи аумақтың шекарасы, координаттары сипатталған оның жерлерін бөлудің жерге орналастыру жобасын, ерекше қорғалатын табиғи аумақтың құрамына алынатын (сатып алынатын) меншік иелері мен жер пайдаланушылардың жер учаскелерінің санаттары мен алқаптарын, ерекше қорғалатын табиғи аумақтың құрамына алынбай-ақ қосылатын меншік иелері мен жер пайдаланушылардың жер учаскелерінің санаттары мен алқаптарын, сондай-ақ күзет аймағының шекарасы мен
а л қ а п т а р ы н ;

2) меншік иелері мен жер пайдаланушылардан жер учаскелерін сатып алуға және/немесе оларды алу жөніндегі залалдарды өтеуге, күзет аймақтарында шаруашылық қызметті шектеуге байланысты, сондай-ақ жерлерді алмай-ақ ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру жағдайларында жұмсалатын шығындарды;

3) инфрақұрылым құруға және ерекше қорғалатын табиғи аумақты күтіп ұстауға, мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерін қорғау және қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды орындауға жұмсалған шығындарды;

4) рекреациялық жүктемелер нормаларын айқындап алып, аумақты функционалдық аймақтауды, күзет режимін және осы аймақтар шегінде табиғи кешендерді реттелмелі туристік, рекреациялық және шектеулі шаруашылық мақсаттарда пайдалану шарттарын ;

5) ерекше қорғалатын табиғи аумақты жоспарлау жобасын, оның инфрақұрылымын , туристік соқпақтар, тамашалау алаңдарын, демалу алаңқайларын, көлікке арналған тұрақтарды, кемпингтерді, шатырлы лагерьлерді, мейманханаларды, мотельдерді, туристік базаларды, қоғамдық тамақтандыру, сауда және басқа да мәдени-тұрмыстық мақсаттағы объектілерді, құбырларды, электр және байланыс желілерін, жолдарды
қ а м т и д ы .

4. Техникалық-экономикалық негіздеме жер учаскелерінің меншік иелерімен және жер пайдаланушылармен, облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдармен, жер ресурстарын басқару жөніндегі орталық уәкілетті

органның аумақтық органдарымен келісіледі және осы Заңмен белгіленген тәртіппен бекітіледі.

22-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесі мен экологиялық желілерді дамыту бағдарламалары

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесі мен экологиялық желілерді дамыту бағдарламалары экологиялық желілерді қалыптастыру және олардың жұмыс істеуі принциптерінің негізінде әрбір табиғи аймақ шегінде олардың оңтайлы алқабы деңгейіне дейін ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесі мен экологиялық желілерді қалыптастырудың мемлекет жоспарлап отырған кезеңдерін айқындайтын негізгі құжаттар болып табылады.

2. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесі мен экологиялық желілерді дамыту бағдарламалары мүдделі мемлекеттік органдардың, қоғамдық бірлестіктер мен азаматтардың ұсыныстарын ескере отырып, оларды әзірлеуге мамандандырылған ғылыми (ғылыми-зерттеу) және жобалау (жобалау-ізвестіру) ұйымдарын тарта отырып, 10 жылға дейінгі мерзімге уәкілетті орган әзірлейді.

23-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және кеңейту үшін жер қалдыру

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесі мен экологиялық желілерді дамыту бағдарламаларына және бекітілген жаратылыстану-ғылыми негіздемелерге сәйкес облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдар Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тәртіппен республикалық және жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құруға және кеңейтуге арналған жер учаскелерін қалдыру туралы шешімдер қабылдайды.

2. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар үшін жер қалдыру жер пайдаланушылар мен жер учаскелерінің меншік иелерінен жерді алмай-ақ жүргізіледі.

Белгіленген тәртіппен ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жерлерінің құрамына бергенге дейін қалдырылған жерлерді бұрынғы мемлекеттік немесе мемлекеттік емес жерді пайдаланушылар мен жер учаскелерінің меншік иелері пайдаланады, сондай-ақ жеке және заңды тұлғаларға уақытша жер пайдалануға берілуі мүмкін.

3. Мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерін сақтауды камтамасыз ету мақсатында қалдырылатын аумақтағы жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардың шаруашылық қызметі ерекше қорғалатын табиғи аумақ құру туралы шешім қабылданғанға дейін шектелуі мүмкін. Бұл орайда жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардың қалдырылатын учаскелердегі шаруашылық қызметін шектеуге байланысты орын алған ауыл шаруашылығы және орман шаруашылығы өндірістерінің залалдарына өтемақы алуға құқығы бар.

4. Республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құруға арналған қалдырылатын учаскелердегі шаруашылық қызметті шектеуге байланысты орын алған залалдарды жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушыларға өтеу

Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тәртіппен республикалық бюджет есебінен, жергілікті маңызы бар осындай аумақтар үшін - жергілікті бюджеттер есебінен жүргізіледі.

5. Қалалар шекараларының шегінде ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру кезінде жер қалдыру белгіленген тәртіппен бекітілген бас жоспарларды ескере отырып не қолданыстағы бас жоспарларға, қала салу регламенттеріне және базалық деңгейдің мемлекеттік қала салу кадастрына қажетті өзгерістер мен толықтырулар енгізіле отырып жүзеге асырылады.

24-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтың паспорты

1. Қарауында ерекше қорғалатын табиғи аумақтар бар мемлекеттік органдар әрбір осындай аумақ бойынша белгіленген үлгідегі паспорт толтырады және оны уәкілетті органда тіркейді.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтың паспортын әзірлеу және тіркеу (қайта тіркеу) тәртібін уәкілетті орган белгілейді.

2. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтың паспортында:

1) ерекше қорғалатын табиғи аумақтың түрі мен санаты көрсетіліп, оның атауы;
2) ерекше қорғалатын табиғи аумақ құрған немесе кеңейткен мемлекеттік орган актісінің атауы, нөмірі және қабылданған күні;

3) қарауында ерекше қорғалатын табиғи аумақ бар мемлекеттік органның атауы;
4) заңды тұлға мәртебесі жоқ ерекше қорғалатын табиғи аумақты қорғау жүктелген ұйымның атауы;

5) карта-схемасымен, шекарасының сипаттамасымен, географиялық координаттарымен, оның аумағымен және күзет аймағымен бірге ерекше қорғалатын табиғи аумақтың орналасқан жері;

6) ерекше қорғалатын табиғи аумақта орналасқан мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің сандық және сапалық сипаттамасымен бірге олардың тізбесі;

7) ерекше қорғалатын табиғи аумақтың функционалдық аймақтары және олардың күзет режимдері, жерлердің аралас меншік иелері мен жер пайдаланушылар, олардың күзет аймағында табиғат пайдалану жөніндегі міндеттемелері мен ауыртпашылықтары туралы мәліметтер;

8) ерекше қорғалатын табиғи аумақтарда қызметтің рұқсат етілген және тыйым салынған түрлері, сондай-ақ жекелеген қызмет түрлеріне шектеулер;

9) келіп көру ережесі, жұмыс режимі, рекреациялық жүктеме (туристер қабылдау мөлшері) көрсетіледі.

3. Табиғат қорғау мекемесі паспортының даналары табиғат қорғау мекемесінде, осы табиғат қорғау мекемесі қарауында болатын мемлекеттік органда және уәкілетті органда болады.

Мемлекеттік табиғат ескерткіштері, мемлекеттік табиғи қаумалдар, мемлекеттік қорық аймақтары паспорттарының даналары осы Заңның 28-бабымен айқындалған

тәртіпке сәйкес ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың осы аталған түрлерін қорғау бекітіп берілген ұйымда, осы ұйым қарауында болатын мемлекеттік органда және уәкілетті органда сақталады.

4. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтың нысаналы мақсаты өзгерген, ол қайта ұйымдастырылған, кеңейтілген жағдайларда оның паспорты қайта тіркеуден өткізіледі.

25-бап. Табиғат қорғау мекемесін басқару жоспары

1. Табиғат қорғау мекемелері өздерінің қызметін мемлекеттік экологиялық сараптаманың оң қорытындысы болған жағдайда олар қарауында болатын мемлекеттік орган бекітетін басқару жоспарына сәйкес жүзеге асырады.

Табиғат қорғау мекемесін басқару жоспары уәкілетті орган бекіткен ережелерге сәйкес бесжылдық кезеңге жасалады.

2. Табиғат қорғау мекемесін басқару жоспары:

1) табиғи және әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың осының алдындағы кезеңдегі өзгерістеріне жасалған талдауды;

2) табиғат қорғау мекемесінің осының алдындағы кезеңдегі қызметіне берілген бағаны;

3) табиғат қорғау мекемесінің осыдан кейінгі кезеңдегі табиғат қорғау, ғылыми, экологиялық-ағартушылық, туристік, рекреациялық және шектеулі шаруашылық қызметінің әрбір түрі бойынша іс-шараларды;

4) мемлекеттік орман қоры жерлерінде құрылған ерекше қорғалатын табиғи аумақтар үшін - өткен кезеңде орман шаруашылығын жүргізудің және орман пайдаланудың кешенді бағасы берілетін және алдағы кезеңге арналған осы орман учаскелерін күзету, қорғау, молықтыру және оларға күтім жасау жөніндегі іс-шаралар әзірленетін бөлімді;

5) басқару құрылымын, нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру, кадрлармен қамтамасыз ету және олардың біліктілігін арттыру, жергілікті халықпен және жергілікті мемлекеттік басқару органдарымен бірлесіп іс-қимыл жасау арқылы басқару жоспарын іске асыру тетіктерін қамтиды.

3. Табиғат қорғау мекемесін басқару жоспарын әзірлеуді ол қарауында болатын мемлекеттік орган қамтамасыз етеді.

26-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік кадастры

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік кадастры осы аумақтардың құқықтық мәртебесі, олардың орналасқан жері, мөлшері мен шекарасы, географиялық координаттары, мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің сандық және сапалық сипаттамасы, экологиялық, ғылыми, мәдени, рекреациялық құндылығы, күзет режимдері, нысаналы пайдаланылуы және рұқсат етілген қызмет түрлері туралы мәліметтер жүйесін қамтиды.

2. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мемлекеттік кадастрының деректері ерекше

қорғалатын табиғи аумақтар жүйесін дамыту, экологиялық желіні қалыптастыру бағдарламаларын әзірлеуге негіз болып табылады және биологиялық сан алуандықты, бірегей табиғи ландшафттарды сақтауды ескере отырып, жерлерді ұтымды пайдалану мен өңірлердің өндіргіш күштерін орналастыруды жоспарлау кезінде пайдаланылады.

3. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік кадастрын жүргізу тәртібін Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілейді.

6-тарау. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік табиғи-қорық қорының табиғи кешендері мен объектілерін қорғау, ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың күзет қызметі мемлекеттік инспекторларының құқықтық мәртебесі

27-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік табиғи-қорық қорының табиғи кешендері мен объектілерін қорғау режимдері

1. Түріне және функционалдық аймақталуына байланысты бүкіл ерекше қорғалатын табиғи аумақта немесе оның арнайы бөлінген аймақтары мен учаскелерінде мынадай күзет режимдері енгізіледі:

1) кез-келген шаруашылық қызметке, сондай-ақ мемлекеттік табиғи-қорық қорының табиғи кешендері мен объектілерінің табиғи жай-күйін бұзатын өзге қызметке тыйым салуды көздейтін қорық режимі;

2) шаруашылық және өзге қызметтің жекелеген түрлеріне белгілі бір мерзімге немесе онсыз маусымдар бойынша толық тыйым салуды немесе шектеуді көздейтін қаумалдық режим;

3) табиғи кешендерді шектеулі пайдалануды, сондай-ақ жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардың шаруашылық қызметтің дәстүрлі түрлерін мемлекеттік табиғи-қорық қорының табиғи кешендері мен объектілеріне зиянды әсер етпейтін тәсілдермен және әдістермен жүргізуін көздейтін шаруашылық қызметтің реттелмелі режимі.

28-бап. Табиғат қорғау мекемелерінің мемлекеттік табиғи-қорық қорының табиғи кешендері мен объектілерін қорғау

1. Табиғат қорғау мекемелерінің мемлекеттік табиғи-қорық қорының табиғи кешендері мен объектілерін қорғауды олардың штатына енетін күзет қызметінің мемлекеттік инспекторлары жүзеге асырады.

2. Табиғат қорғау мекемелерінің басшылары мен олардың орынбасарлары лауазымы бойынша бір мезгілде ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды қорғау жөніндегі бас мемлекеттік инспекторлар және бас мемлекеттік инспекторлардың орынбасарлары болып табылады.

Табиғат қорғау мекемелерінің табиғи кешендерді қорғау мәселелерімен

айналысатын құрылымдық бөлімшелерінің басшылары лауазымы бойынша аға мемлекеттік инспекторлар болып табылады, осы бөлімшелердің мамандары, сондай-ақ ғылыми қызметкерлерді қоса алғанда, басқа бөлімшелердің басшылары мен мамандары лауазымы бойынша табиғат қорғау мекемелерінің мемлекеттік инспекторлары болып табылады.

Осы бапта көрсетілген лауазымды тұлғаларға қойылатын біліктілік талаптары Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес белгіленеді.

**29-бап. Мемлекеттік табиғат ескерткіштерінің,
мемлекеттік табиғи қаумалдардың және мемлекеттік
қорық аймақтарының мемлекеттік табиғи-қорық
қорының табиғи кешендері мен объектілерін қорғау**

1. Мемлекеттік табиғат ескерткіштерінің, мемлекеттік табиғи қаумалдардың және мемлекеттік қорық аймақтарының мемлекеттік табиғи-қорық қорының мемлекеттік орман қорының жерлерінде және оларға іргелес жерлерде орналасқан табиғи кешендері мен объектілерін қорғауды мемлекеттік орман күзетінің қызметтері, жерлердің басқа санаттағы жерлерінде - табиғат қорғау мекемелерінің мемлекеттік инспекторлары жүзеге асырады.

2. Мемлекеттік табиғат ескерткіштерін, мемлекеттік табиғи қаумалдарды және мемлекеттік қорық аймақтарын қорғау мақсатында оларды мемлекеттік орман шаруашылығы мекемелеріне, табиғат қорғау мекемелеріне бекітіп беру уәкілетті органның, өздерінің құзыреті шегінде облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдардың шешімдерімен жүргізіледі.

30-бап. Табиғат қорғау мекемелері мемлекеттік инспекторларының құқықтары мен актілері

1. Табиғат қорғау мекемелері мемлекеттік инспекторларының оларды аумағы мен күзет аймақтарының шекарасында:

1) ерекше қорғалатын табиғи аумақтарда жүрген адамдардан осында болу құқығына берілген рұқсатты тексеруге;

2) табиғат қорғау мекемесінің, оның күзет аймағының аумағында орналасқан жеке және заңды тұлғалардың жүзеге асырып жатқан табиғат пайдаланудың, шаруашылық және өзге қызметтің ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы Қазақстан Республикасы заңнамасының, орман заңнамасының талаптарына сәйкес келуін тексеру үшін олардың кез-келген объектілерінде тосқауылсыз болуға;

3) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасын, орман заңнамасын бұзушылық анықталған жағдайда жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғалардың қызметін Қазақстан Республикасының заңнамасымен белгіленген тәртіппен тоқтата тұруға немесе тоқтату туралы сот органдарына ұсыныстар енгізуге;

4) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасын, орман заңнамасын бұзу салдарынан келтірілген нұқсанның мөлшерін анықтауға және осының негізінде кінәлі тұлғаларға осы нұқсанды ерікті түрде өтеу туралы талап қоюға не сотқа т а л а п - а р ы з б е р у г е ;

5) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасын, орман заңнамасын бұзушылық анықталған жағдайларда осы Заңмен көзделген мемлекеттік инспекторлардың актерлерін жасауға және шаралар қолдану үшін тиісті органдарға ж і б е р у г е ;

6) ерекше қорғалатын табиғи аумақта, оның күзет аймағында ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасын, орман заңнамасын бұзған адамдарды ұстауға және осы тәртіп бұзушыларды құқық қорғау органдарына жеткізуге;

8) ерекше қорғалатын табиғи аумақтың, оның күзет аймағының аумағында көлік және су жүзу құралдарын тоқтатуға, оларға тексеру жүргізуге;

9) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасын, орман заңнамасын бұзушылардан атыс қаруын, заңсыз олжаланған өнімді және оны олжалау құралын, көлік құралдарын алып қоюға және Қазақстан Республикасының заңнамасымен белгіленген тәртіппен олардың бұдан былай кімге тиесілі болатыны м ә с е л е с і н ш е ш у г е ;

10) Қазақстан Республикасының заңнамасымен белгіленген тәртіппен арнайы құралдар мен қызмет қаруын сақтауға, алып жүруге және қолдануға;

11) Қазақстан Республикасының заңнамасымен белгілеген тәртіппен нысанды киім (погонсыз) киіп жүруге құқығы бар.

2. Табиғат қорғау мекемелері мемлекеттік инспекторларының іс-әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) және олардың шешімдеріне жоғары тұрған мемлекеттік органдарға немесе сотқа шағым айтылуы мүмкін.

3. Табиғат қорғау мекемелерінің мемлекеттік инспекторлары Қазақстан Республикасының заңнамасымен белгілеген тәртіппен нысанды киіммен (погонсыз), арнайы құралдармен және қызметтік қарумен қамтамасыз етіледі.

4. Табиғат қорғау мекемелерінің мемлекеттік инспекторлары өздерінің құзыретіне сәйкес мынадай актілер шығарады:

1) х а т т а м а л а р :

әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы;

сот шешім шығарғанға дейін уақытша сақтау үшін атыс қаруын, олжалау құралдарын және заңсыз олжаланған өнімді, көлік және суда жүзу құралдарын алып

қ о ю

т у р а л ы ;

2) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасы, орман заңнамасы талаптарының бұзылуын жою туралы нұсқаулықтар.

7-тарау. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды қаржыландыру жүйесі

31-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды қаржыландыру көздері

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды қаржыландыру:

- 1) республикалық бюджеттің қаражаты;
- 2) табиғат қорғау мекемелерінің қаражаты;
- 3) ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды дамытудың қоғамдық қорларының гранттары, қаражаты, заңды және жеке тұлғалардың ерікті жарналары және қайырымдылық қаражаты есебінен жүргізіледі.

32-бап. Заңды тұлға мәртебесі бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды дамыту және күтіп ұстау жөніндегі іс-шараларды қаржыландыру

Заңды тұлға мәртебесі бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардан дамыту және күтіп ұстау жөніндегі іс-шараларды қаржыландыру олардың санаттарына байланысты:

1) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесі мен экологиялық желілерді дамыту бағдарламаларын; осы аумақтарды құру мен кеңейтудің жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелерін әзірлеу;

2) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру және кеңейту кезінде, сондай-ақ осы аумақтарды құру және кеңейту үшін жер қалдыру кезінде жер учаскесін алуға байланысты меншік иесіне немесе жер пайдаланушыға келтірілген шығындарды жабу ж ә н е з а л а л д а р д ы ө т е у ;

3) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың күзет аймақтарында меншік иелері мен жер пайдаланушылардың шаруашылық қызметін шектеу жөніндегі шығындарды жабу ж ә н е з а л а л д а р д ы ө т е у ;

4) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік кадастрын, мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің тізбелерін жүргізу;

5) ерекше қорғалатын табиғи аумақ пен оның күзет аймағының шекарасын жергілікті жерде бөлу жөнінде жұмыстар жүргізу;

6) әкімшілік-шаруашылық, ғылыми, ақпараттық-ағартушылық, рекреациялық және туристік мақсаттағы объектілер мен құрылыстар салу және қайта жаңарту;

7) ш т а т с а н ы н ұ с т а у ;

- 8) мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерін қорғау және қалпына келтіру;
9) ғылыми, экологиялық-ағартушылық, оқу, туристік және рекреациялық қызмет жүргізу жөніндегі іс-шараларға бюджет қаражатынан жүзеге асырылады.

33-бап. Заңды тұлға мәртебесі жоқ ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерін қорғау және қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды қаржыландыру

Заңды тұлға мәртебесі жоқ ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың табиғи-қорық қоры объектілерін қорғау және қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды қаржыландыруды оларға бекітіп берілетін табиғат қорғау мекемелері, орман шаруашылығының мемлекеттік мекемелері өздеріне осы мақсаттарға бөлінетін бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырады.

34-бап. Табиғат қорғау мекемелерінің қаражаты

1. Табиғат қорғау мекемелерінің қаражаты олардың қызмет бағыты мен күзет режиміне байланысты олардың негізгі қызметіне жатпайтын, ақысы міндетті сипатта болмайтын әрі жеке және заңды тұлғалармен арадағы келісім бойынша айқындалатын мынадай тауарларды (жұмыстар мен қызметтерді) өткізу:

1) жеке және заңды тұлғалар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың табиғи кешендерін оқу, туристік және рекреациялық мақсаттарда пайдалануы кезінде оларға ақылы қызметтер көрсету, соның ішінде:

оқушылар мен студенттердің оқу экскурсиялары мен сабақтарын, өндірістік практикаларын, қорық ісі, қоршаған ортаны қорғау, орнықты табиғат пайдалану саласында ғылыми кадрлар даярлауды, мамандарды қайта даярлауды және олардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру мен өткізу;

туристік соқпақтар, тамашалау алаңдарын, демалу алаңқайларын, көлік тұрақтарын, кемпингтер, шатырлы лагерьлер немесе оларды орналастыратын орындар; мейманханалар, мотельдер, туристік базалар, қоғамдық тамақтандыру, сауда және ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың басқаруындағы басқа да мәдени-тұрмыстық мақсаттағы объектілер немесе оларды орналастыратын орындар беру; ерекше қорғалатын табиғи аумақта құбырлар, электр қуатын беру және байланыс желілерін, жолдар (жалпы жұрт пайдаланатын жолдардан басқа) орналастыру жөнінде қызметтер көрсету; туристік құрал-жабдықтар беру;

әуесқойлық (спорттық) аң және балық аулауды өткізу;

мемлекеттік табиғи-қорық қоры, табиғи және тарихи-мәдени мұра объектілерінде, табиғат мұражайларында және жанды табиғат мүйістерінде болу және оларды зерделеу кезінде жолсеріктер, экскурсия ұйымдастырушылар, жол нұсқаушылар мен аудармашылар қызметтерін көрсету, кино, бейне және фото таспаларына түсіру;

пайдалануға берілген аумақтар мен объектілерді санитарлық тазарту және көркейту жөнінде, сондай-ақ бөтен ұйымдардың аумақтарын көркейту және көгалдандыру

бойынша жұмыстар жүргізу жөнінде қызметтер;
қоғамдық тамақтандыру объектілері үшін өнім өндіру жөнінде қызметтер;
көлік қызметтерін көрсету;

2) шектеулі шаруашылық қызметінен, соның ішінде:
кәдесый өнімдерін өндіруден;

аралық мақсатта пайдалану және басқа да мақсаттарда ағаш кесуден тауарлар,
олардан алынған сүректі өңдеу өнімдерін өткізуден;
жанама орман пайдаланудан және оны өңдеу өнімдерінен;
көшет материалын өсіруден түсетін табыстар;

шектеулі шаруашылық қызмет тауарларын өткізуден, ерекше қорғалатын табиғи
аумақтардан тыс жерлерде қорғаныштық және көгалдандыру екпелерін құрудан;
балық шабақтарын өсіруден;

жеке және заңды тұлғалармен рекреациялық, туристік және шектеулі шаруашылық
мақсаттарда жасалатын бірлескен қызмет туралы шарттар бойынша өнім өндіруден
және қызмет көрсетуден алынған табыстар;

3) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың рәміздерін пайдаланғаны үшін төленетін
ақы;

4) баспа, кәдесый және басқа да көбейтілген өнім өндіруден алынған табыстар;

5) заңды және жеке тұлғалардың ерікті жарналары мен қайырымдылық қаражаты
есебінен қалыптасады.

2. Табиғат қорғау мекемелерінің өздерінің қарауында қалатын олардың тауарлар (жұмыстар, қызметтер) өткізуінен алынған ақша Бюджет кодексіне сәйкес және Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын тәртіппен пайдаланылады.

3. Осы баптың 1-тармағында көрсетілген қызмет түрлерінен табыс табу мақсатында табиғат қорғау мекемелері мемлекеттік сатып алу бойынша конкурстарға қатыса алады.

8-тарау. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы халықаралық ынтымақтастық

35-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы халықаралық ынтымақтастық

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы халықаралық ынтымақтастық Қазақстан Республикасының заңнамасына және халықаралық шарттарға сәйкес жүзеге асырылады.

2-БӨЛІМ. ЕРЕКШЕ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАРДЫҢ ЖЕКЕЛЕГЕН ТҮРЛЕРІН, МЕМЛЕКЕТТІК ТАБИҒИ-ҚОРЫҚ ҚОРЫ ОБЪЕКТІЛЕРІН ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖЕЛІГЕ ЕНЕТІН ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ҚОРҒАУДЫҢ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

9-тарау. Мемлекеттік табиғи қорықтар

36-бап. Мемлекеттік табиғи қорықтар ұғымы және олардың негізгі қызметі

1. Мемлекеттік табиғи қорық - табиғат қорғау және ғылыми мекеме мәртебесі бар ерекше қорғалатын табиғи аумақ, оның қызметінің мақсаты өзінің аумағындағы табиғи процестер мен құбылыстардың табиғи барысын, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі объектілерін, өсімдіктер мен жануарлардың жекелеген түрлері мен қауымдастықтарын, әдеттегі және бірегей экологиялық жүйелерді сақтау мен зерттеу және оларды қалпына келтіру болып табылады.

2. Мемлекеттік табиғи қорықтардың негізгі қызметіне:

- 1) мемлекеттік табиғи қорық пен оның күзет аймағының биологиялық сан алуандығын қорғау және қалпына келтіру режимін қамтамасыз ету;
- 2) табиғат жылнамасын жүргізуді қоса алғанда, мемлекеттік табиғи-қорық қорының экологиялық жүйелерін, объектілерін зерделеу және олардың мониторингі жөнінде ғылыми зерттеулер ұйымдастыру және жүргізу;
- 3) экологиялық-ағартушылық қызмет жүргізу;
- 4) мемлекеттік табиғи қорықтың экологиялық жүйелеріне зиянды әсер етуі мүмкін шаруашылық және өзге объектілерді орналастыру жобалары мен сызбаларының мемлекеттік экологиялық сараптамасына қатысу;
- 5) мемлекеттік табиғи қорық пен оның күзет аймағының аумағын экологиялық-ағартушылық, ғылыми және шектеулі туристік мақсаттарда пайдалануды реттеу жатады.

37-бап. Мемлекеттік табиғи қорықтардың күзет режимі

1. Мемлекеттік табиғи қорықтың бүкіл аумағында қорықтық күзет режимі белгіленеді, ол бойынша:

- 1) аумақтың гидрологиялық режимін өзгертетін іс-әрекеттерге;
- 2) мемлекеттік табиғи қорықтың жұмыс істеуімен байланысты емес үй-жайлар, құрылыстар, жолдар, құбырлар, электр желілерін және басқа да коммуникациялар мен объектілер салуға;
- 3) геологиялық-барлау жұмыстарына және пайдалы қазбалар өндіруге;
- 4) топырақ қабатын бүлдіруге, минералдар шығымын бұзуға және тау жыныстарын жалаңаштауға;
- 5) санитарлық мақсатта ағаш кесуді және күтім жасау мақсатында ағаш кесуді қоса есептегенде орман пайдаланудың барлық түрлеріне, тағамдық, дәрі-дәрмектік және техникалық өсімдіктер, гүлдер, тұқымдар дайындауға, шөп шабуға, мал жаюға және өсімдіктер қабатының бұзылуына әкеп соғатын өсімдіктер дүниесін пайдаланудың басқа түрлеріне;
- 6) мемлекеттік табиғи қорықтың күзет аймағында тұратын жергілікті халықтың мұқтажы үшін арнайы бөлінген учаскелерде уәкілетті орган белгілеген тәртіппен рұқсат етілетін әуесқойлық балық аулауды қоспағанда, аң аулау мен балық аулауға;

7) жануарларды аулауға және жойып жіберуге, олардың мекендеу ортасы мен жағдайларын бұзуға;

8) жануарлар мен өсімдіктердің жаңа түрлерін жерсіндіруге, жануарлардың жекелеген түрлерінің санын жерлердің табиғи сыйымдылығы бойынша жол берілетін мөлшерден артық көбейтуге;

9) мемлекеттік табиғи қорықтың коллекцияларын қалыптастыруды қоспағанда, коллекциялық материалдар жинауға;

10) зиянкестермен, өсімдіктер мен жануарлардың ауруларымен күрестің, сондай-ақ жануарлар санын реттеу үшін химиялық және биологиялық әдістерді қолдануға;

11) үй жануарларын айдап өтуге;

12) қоршаған ортаны қорғау саласындағы орталық атқарушы органмен келісім бойынша уәкілетті орган белгілеген нормадан асып түсетін жасанды жолмен жасалатын у-шуға және өзге де дыбыстық әсерлерге;

13) егер қызмет қорғалатын ландшафтардың табиғи көрінісін өзгертуі немесе экологиялық жүйелердің орнықтылығын бұзуы не ерекше құнды табиғи ресурстарды сақтауға және молықтыруға қатер төндіруі мүмкін болса, осындай қызметке тыйым салынады.

2. Мемлекеттік табиғи қорықтардың аумағында орман және дала өрттерін сөндіру жөнінде жердегі және авиациялық жұмыстарды жүргізуге жол беріледі.

3. Мемлекеттік табиғи қорықтардың аумағында олардың қызметкерлері болып табылмайтын азаматтардың немесе қарауында осы мемлекеттік табиғат-қорықтар бар мемлекеттік органдардың қызметкерлері және уәкілетті тұлғалары болып табылмайтын лауазымды тұлғалардың болуына осы органдардың немесе мемлекеттік табиғи қорықтар дирекцияларының рұқсаттары болған кезде ғана жол беріледі.

4. Қорықтың аумағында немесе оның аумағынан тысқары жерлерде тұратын белгілі бір дінге сенушілердің құрмет тұтатын жерлерге (құлшылық ету орындары) қорық аумағы арқылы өтетін жолдармен баруын қамтамасыз ету үшін мемлекеттік табиғи қорықтың әкімшілігі тиісті діни бірлестікпен келісім бойынша мемлекеттік табиғи қорық инспекторларының бастап жүруімен осы орындарға топталып баруға немесе осы орындарға топталып жақын келуге тегін және арнайы рұқсатсыз рұқсат етуі мүмкін.

38-бап. Мемлекеттік табиғи қорықтарда ғылыми қызметті ұйымдастыру мен жүргізу тәртібі

1. Мемлекеттік табиғи қорықтарда ғылыми қызмет мемлекеттік табиғи-қорық қорының табиғи кешендері мен объектілерін зерттеу жөнінде тұрақты байқаулар, Табиғат жылнамасын жүргізуді қоса есептегенде табиғи процестердің мониторингін ұйымдастыру, сондай-ақ биологиялық сан алуандықты сақтаудың және мемлекеттік табиғи-қорық қорының экологиялық жүйелері мен объектілерін қалпына келтірудің ғылыми негіздері мен әдістерін әзірлеу жолымен жүзеге асырылады.

2. Мемлекеттік табиғи қорықтарда ғылыми зерттеулер ұйымдастыру және жүргізу

үшін қажетті үй-жайлармен және жабдықтармен қамтамасыз етілетін ғылыми қызметкерлердің тиісті штаты бар ғылыми құрылымдық бөлімшелер қ а л ы п т а с т ы р ы л а д ы .

3. Мемлекеттік табиғи қорықтардың ғылыми бөлімшелері осы баптың 1-тармағында көрсетілген ғылыми зерттеулерден басқа сондай-ақ ғылым және білім саласындағы орталық атқарушы органмен келісім бойынша уәкілетті орган бекіткен ғылыми-зерттеу жұмыстарының жоспарларына сәйкес ғылыми зерттеулер жүргізуі мүмкін.

4. Бөтен ғылыми ұйымдар мен жекелеген ғалымдар мемлекеттік табиғи қорықтардың аумақтарында уәкілетті органмен келісе отырып мемлекеттік табиғи қорықтың әкімшілігімен шарттық негізде ғылыми зерттеулер жүргізе алады.

5. Ғылыми зерттеулердің жоспарларын, ғылыми қызметкерлердің есептерін қарау және бекіту үшін мемлекеттік табиғи қорықтарда ғылыми-техникалық кеңестер құрылады, олардың құрамына басқа ұйымдардың ғылыми қызметкерлері мен м а м а н д а р ы к і р е а л а д ы .

6. Мемлекеттік табиғи қорықтардың ғылыми қорлары мерзімсіз сақталуға жатады.

7. Мемлекеттік табиғи қорықтардың өздерінің ғылыми еңбектерін басып шығаруға қ ұ қ ы ғ ы б а р .

8. Мемлекеттік табиғи қорықтардың аумағында ғылыми жұмыстарды жоспарлау мен жүргізу жануарларды алаңдататын, күйзелтетін, өлім-жітімге ұшырататын және өсімдіктерді, соның ішінде Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген түрлерін жойып жіберетін зерттеулердің адамгершілікке жат, қатыгез әдістерін қолданбай жүзеге асырылуға тиіс.

39-бап. Мемлекеттік табиғи қорықтардың экологиялық-ағартушылық қызметі

1. Мемлекеттік табиғи қорықтардың экологиялық-ағартушылық қызметі: қорықтардың биологиялық сан алуандықты сақтау функцияларын орындауының қажетті шарты ретінде қорық ісі идеяларын халықтың қалың топтарының қолдауын қ а м т а м а с ы з е т у ;

экологиялық мәдениетті қалыптастыру мен дамыту мақсаттарында жүзеге а с ы р ы л а д ы .

2. Мемлекеттік табиғи қорықтарда экологиялық-ағартушылық шараларын жүргізу үшін мұражайлар, экспозициялар, көрсету учаскелері және басқа да қажет объектілер қ ұ р ы л у ы м ү м к і н .

3. Мемлекеттік табиғи қорықтарда ерекше құнды экологиялық жүйелер мен объектілерді қамтымайтын арнайы бөлінген учаскелерде уәкілетті орган белгілеген тәртіппен реттелмелі экологиялық (мәдени-танымдық) туризм өткізу үшін экскурсиялық соқпақтар мен маршруттар құруға жол беріледі.

4. Мемлекеттік табиғи қорықтардың экологиялық-ағартушылық қызметі олардың штаттағы мамандарымен, сондай-ақ сырттан тартылатын мамандармен және қоғамдық ұйымдармен қамтамасыз етіледі.

40-бап. Мемлекеттік табиғи қорықтардың күзет аймақтарының режимі

1. Мемлекеттік табиғи қорықтардың күзет аймақтарында:

- 1) жаңа елді мекендер құруға және бар елді мекендерді кеңейтуге;
- 2) мемлекеттік табиғи қорығының экологиялық жүйелеріне зиянды әсер ететін кәсіпорындар, құрылыстар және басқа да объектілер орналастыруға, жобалауға, салуға және пайдалануға, жаңа технологиялар енгізуге;
- 3) жануарлар мен өсімдіктер дүниесі үшін зәрлі улы химикаттар, тыңайтқыштар мен гербицидтер қолданылатын ауыл шаруашылығы мен орман шаруашылығының интенсивті нысандарын енгізуге;
- 4) атмосфераға және ашық су көздері мен рельефке ластаушы заттар шығаруға және сарқынды суларды төгуге, қалдықтарды орналастыруға;
- 5) пайдалы қазбалар өндіруге;
- 6) аң аулауға;
- 7) радиоактивті материалдар мен өнеркәсіп қалдықтарын көмуге;
- 8) мемлекеттік табиғи қорықтың экологиялық жүйелерінің гидрологиялық режимін өзгертетін қызметке (плотиналар, бөгеттер, гидротехникалық құрылыстар және табиғи су ағынын тоқтатуға немесе азайтуға душар ететін басқа да объектілер салуға);
- 9) жабайы жануарлар мен жабайы өсетін өсімдіктердің жат түрлерін жерсіндіруге;
- 10) мемлекеттік табиғи қорықтың экологиялық жүйелеріне зиянды әсер ететін басқа қызметке тыйым салынады.

2. Мемлекеттік табиғи қорықтардың күзет аймақтарының аумағында қорықтың экологиялық жүйелерінің жай-күйіне теріс әсер етпейтін шаруашылық қызметтің мынадай әртүрлі нысандары жүзеге асырылуы мүмкін:

- 1) орман шаруашылығы қызметі;
- 2) дәстүрлі жер пайдалану және биологиялық сан алуандықты ұзақ мерзімді сақтау мен оның беріктігін қамтамасыз ету шеңберіндегі өзге қызмет;
- 3) рекреациялық қызмет және туризм;
- 4) минералдық суларды, жер астының жылы суларын және климаттық ресурстарды пайдалану;
- 5) кәсіпшілік және әуесқойлық (спорттық) балық аулау;
- 6) орман және дала өрттерін сөндіру жөнінде жерде және авиациялық жұмыстар жүргізу;
- 7) бүлінген жерлерді рекультивациялау;
- 8) орман және өзге өсімдік қауымдастықтарын қалпына келтіру;
- 9) жабайы жануарлардың мекендеу ортасы мен санын қалпына келтіру;
- 10) жер учаскелерін туристер болатын жерлерді көркейту, өсімдіктер мен жануарлардың эндемикалық, сирек кездесетін және құрып бара жатқан түрлерін өсіруге жасанды жолмен көбейту, өсіру, өндіру үшін питомниктер салу, мемлекеттік табиғи қорық қызметкерлерінің тұруы үшін қызмет үй-жайларын (кордондар) салу,

оларға қызмет бабындағы жер телімдерін беру үшін пайдалану.

3. Мемлекеттік табиғи қорықтардың күзет аймақтарында 2-тармақта көрсетілген қызмет түрлерін жүзеге асыру кезінде жануарлар мен өсімдіктер дүниесі объектілерінің мекендеу ортасын және көбею жағдайларын, жануарлардың қоныс аудару жолдары мен шоғырлану орындарын сақтау жөніндегі іс-шаралар көзделуге және жүзеге асырылуға, жабайы жануарлардың мекендеу ортасы ретінде ерекше құндылықты құрайтын учаскелердің, сондай-ақ мемлекеттік табиғи қорық қорының өзге объектілерінің қол сұқпаушылық сипаты қамтамасыз етілуге тиіс.

4. Мемлекеттік табиғи қорықтардың күзет аймақтарында жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардың шаруашылық қызметін шектеу облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдардың шешімдерімен белгіленеді.

10-тарау. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар және мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар

41-бап. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар ұғымы және олардың негізгі қызметі

1. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақ - ерекше экологиялық, ғылыми, тарихи-мәдени және рекреациялық құндылығы бар мемлекеттік табиғи-қорық қорығының бірегей табиғи кешендері мен объектілерінің биологиялық және ландшафтық сан алуандығын сақтауға, оларды табиғат қорғау, экологиялық-ағартушылық, ғылыми, туристік және рекреациялық мақсаттарда пайдалануға арналған табиғат қорғау және ғылыми мекеме мәртебесі бар ерекше қ о рғ а л а т ы н т а б и ғ и а у м а қ .

2. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтардың негізгі қызметіне:

1) мемлекеттік табиғи-қорық қорығының табиғи кешендерін, бірегей және эталондық табиғи учаскелерін, объектілерін, табиғи және тарихи-мәдени мұраны с а қ т а у ;

2) мемлекеттік ұлттық табиғи саябақ пен оның күзет аймағының күзет режимін қ а м т а м а с ы з е т у ;

3) экологиялық ағартушылық;

4) биологиялық сан алуандықты сақтаудың ғылыми әдістерін әзірлеу;

5) Табиғат жылнамасы бағдарламасы бойынша экологиялық жүйелер мен жекелеген табиғи объектілердің мониторингін жүргізу;

6) мемлекеттік табиғи-қорық қорығының бүлінген табиғи кешендерін, объектілерін, табиғи және тарихи-мәдени мұра объектілерін қалпына келтіру;

7) мемлекеттік ұлттық табиғи саябақ пен оның күзет аймағының аумағын экологиялық-ағартушылық, ғылыми, рекреациялық, туристік және шектеулі шаруашылық мақсаттарда пайдалануды реттеу жатады.

42-бап. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар аумағын аумақтау, оны күзету және пайдалану режимі

1. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар аумағында мынадай:

- 1) қорық режимі;
- 2) экологиялық тұрақтану;
- 3) туристік және рекреациялық қызмет;
- 4) шектеулі шаруашылық қызмет аймақтары бөлектенеді.

2. Қорық режимі аймағында кез-келген шаруашылық қызметке және мемлекеттік табиғат-қорық қорығының аумағын рекреациялық мақсатта пайдалануға тыйым салынады және осы Заңның 36-бабының 1-тармағында көрсетілген мемлекеттік табиғи қорығының режиміне сәйкес келетін қорықтық күзет режимі белгіленеді.

3. Қатаң түрде реттеліп отыратын экологиялық туризмді және мемлекеттік табиғи-қорық қорығының бүлінген табиғи кешендері мен объектілерін қалпына келтіру жөнінде іс-шаралар жүргізуді қоспағанда, экологиялық тұрақтану аймағында шаруашылық және рекреациялық қызметке тыйым салынып, қорықтық күзет режимі белгіленеді.

4. Туристік және рекреациялық қызмет аймағы мемлекеттік ұлттық табиғи саябаққа келушілердің реттелмелі қысқа мерзімді демалысы мен ұзақ мерзімді демалысы учаскелеріне бөлінеді.

Туристік және рекреациялық қызмет аймағында мемлекеттік табиғи-қорық қорының табиғи кешендері мен объектілерін сақтауды қамтамасыз ететін тапсырыстық күзет режимі белгіленеді, оның аумағында реттелмелі туристік және рекреациялық пайдалануға (аң аулаудан басқа), соның ішінде рекреациялық жүктемелер нормаларын ескере отырып туристік маршруттар, соқпақтар, демалу алаңқайлары мен тамашалау алаңдарын құруды ұйымдастыруға жол беріледі.

5. Шектеулі шаруашылық қызмет аймағында әкімшілік-шаруашылық мақсаттағы объектілер орналастырылады, әуесқойлық (спорттық) аң аулау мен балық аулауды ұйымдастыруды қоса есептегенде, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақты күзету және оның жұмыс істеуін қамтамасыз ету, оның келушілеріне қызмет көрсету үшін қажет шаруашылық қызмет жүргізіледі, рекреациялық орталықтар, мейманханалар, кемпингтер, мұражайлар және туристерге қызмет көрсетудің басқа да объектілерін салу және оларды пайдалану жүзеге асырылады.

6. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтың барлық аймақтарында оны басқару жоспарында көзделген қорғаныштық және қалпына келтіру іс-шаралары жүргізіледі.

7. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтарда осы Заңның 37 және 38-баптарымен мемлекеттік табиғи қорықтар үшін көзделген тәртіппен ғылыми және экологиялық-ағартушылық қызмет жүзеге асырылады.

43-бап. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтардың туристік және рекреациялық қызметінің ерекшеліктері

1. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтардың аумақтарында реттелмелі туризм мен рекреацияны туристік операторлық қызметке лицензиясы болған жағдайда уәкілетті орган бекітетін ережелерге сәйкес:

тікелей мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар; заңды тұлғалар мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтармен жасалатын реттелмелі туризм мен рекреацияны қамтамасыз ету жөніндегі қызметті жүзеге асыруға табиғат қорғау мекемесі беретін рұқсаттың және/немесе шарттардың негізінде жүзеге асырады. Аталған рұқсаттар және/немесе шарттар қарауында мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар бар мемлекеттік органдарда келісіп алынуға жатады.

2. Реттелмелі туризм мен рекреацияны қамтамасыз ету үшін мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар жалға алу шартының негізінде туристік, рекреациялық және шектеуіш шаруашылық қызмет аймақтарында заңды тұлғаларға жер учаскелерін, оларда орналасқан туристік маршруттарды, соқпақтарды, демалу алаңқайларын, тамашалау алаңдарын, үй-жайлар мен құрылыстарды бере алады.

Жер учаскелерін жалға алу шарттары Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес тіркелуге жатады.

3. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар аумағында реттелмелі туризм мен рекреацияны жүзеге асыру үшін жер учаскелерін, туристік маршруттар, соқпақтар, демалу алаңқайларын, тамашалау алаңдарын, үй-жайлар мен құрылыстарды жалға беру тәртібі Қазақстан Республикасының Үкіметі бекітетін ережелермен айқындалады.

44-бап. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтардың шектеулі шаруашылық қызметінің ерекшеліктері

1. Шектеулі шаруашылық қызметі аймағында мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар мынадай қызмет түрлерін жүзеге асырады:

1) жанама орман пайдалану (шектеулі мал жаю, шөп шабу, саңырауқұлақтарды, жемістер мен жидектерді әуесқойлық мақсатта жинау);

2) шектеулі дәстүрлі пайдалану алаңдарында ағаш және бұта тұқымдарының екпе материалдарын, дәрі-дәрмектік шөптер және басқа да өсімдіктер өсіру;

3) өтпелі мақсатта ағаш кесуді қоспағанда, санитарлық мақсатта ағаш кесуді, күтім жасау мақсатында ағаш кесуді жүргізу және бұл орайда алынған сүректі өңдеу;

4) кәдесыйлар, шағын және халықтық кәсіпшіліктер өнімдерін өндіру;

5) абориген түрлердің балық шабақтары мен тауарлы балығын өсіру;

6) жылжымалы омарта павильондары пайдаланылатын көшпелі омарташылық;

7) әуесқойлық (спорттық) аң аулау мен балық аулау.

2. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтардың шектеулі шаруашылық қызметі мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілерін сақтауды және қалпына келтіруді ескере отырып және өздері қарауында болатын мемлекеттік органдардың тиісті рұқсаттары бойынша жүзеге асырылады.

45-бап. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтардың күзет аймақтарының режимі

1. Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтың күзет аймағында: табиғи ресурстарды орнықты пайдалануды қамтамасыз ететін жер пайдаланушылардың дәстүрлі шаруашылық қызметінің негізгі түрлеріне рұқсат етіледі;

осы Заңның 40-бабының 1-3-тармақтарымен белгіленген мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтың экологиялық жүйелеріне теріс әсер ететін табиғат пайдалану мен шаруашылық қызмет түрлерінің түрлеріне тыйым салынады немесе шектеу қойылады.

2. Жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардың мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтың күзет аймағындағы шаруашылық қызметіне шектеу қою осы Заңға сәйкес облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдардың шешімдерімен белгіленеді.

46-бап. Мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар

1. Мемлекеттік аймақтық табиғи саябақ нақ сол мақсаттарды алға қоятын және нақ сол міндеттерді орындайтын режимі бар, бірақ табиғат қорғау және ғылыми мекеме мәртебесі берілген жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумаққа жататын мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтың нұсқасы болып табылады.

2. Мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтарда осы Заңның 42 және 45-баптарымен белгіленген тәртіппен мемлекеттік табиғи-қорық қоры табиғи кешендерінің, объектілерінің, табиғи және тарихи-мәдени мұраның нақ сондай күзет аймақтары бөлінеді және нақ сондай режимі белгіленеді.

3. Мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтар осы Заңның 42-45-баптарымен мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар үшін көзделген тәртіппен пайдаланылады.

11-тарау. Мемлекеттік табиғи резерваттар

47-бап. Мемлекеттік табиғи резерваттар ұғымы, негізгі қызметі және оларды аймақтау

1. Мемлекеттік табиғи резерват - табиғи кешендердің биологиялық сан алуандығын және олармен байланысты табиғи және тарихи-мәдени объектілерді қорғауға, қалпына келтіруге және сақтауға арналған жердегі және судағы экологиялық жүйелерді қамтитын табиғат қорғау және ғылыми мекеме мәртебесі бар ерекше қорғалатын т а б и ғ и а у м а қ .

2. Мемлекеттік табиғи резерваттардың негізгі қызметіне:

1) биологиялық және ландшафтық сан алуандықты, табиғи экологиялық жүйелерді сақтау және қалпына келтіру;

2) мемлекеттік табиғи резерваттың күзет режимін қамтамасыз ету;

3) табиғи ресурстарды пайдаланудың экологиялық-экономикалық принципі негізінде аумақтың орнықты әлеуметтік-экономикалық дамуын қолдау;

4) аумақты қорғау және орнықты дамыту, сондай-ақ экологиялық ағартушылық

және тәрбие беру мақсаттарында зерттеулер мен мониторинг өткізу;

5) мемлекеттік табиғи резерват пен оның күзет аймағының аумағын экологиялық-ағарту, ғылыми, рекреациялық, туристік және шектеулі шаруашылық мақсаттарда пайдалануды реттеу жатады.

3. Мемлекеттік табиғи резерваттың аумағы мынадай қорғау мен пайдалану режимдері әртүрлі аймақтарға бөлінеді:

1) қорық режимі аймағы (ұйытқы аймақ) - осы мақсаттарға қол жеткізу үшін көлемі жеткілікті, генетикалық ресурстарды, биологиялық сан алуандықты, экологиялық жүйелер мен ландшафтарды ұзақ мерзімді сақтауға арналған;

2) аралық аймақ - экологиялық бағдар ұстанған шаруашылық қызметті жүргізу және биологиялық ресурстарды орнықты түрде молықтыру үшін пайдаланылатын аумақ учаскесі.

48-бап. Мемлекеттік табиғи резерваттың қорық режимінің аймақ режимі

1. Мемлекеттік табиғи резерваттың қорық режимінің аймағында, табиғат жылнамасын жүргізуді қоса алғанда, табиғи ортаның жай-күйіне ғылыми зерттеулер мен мониторинг жүргізіледі; экологиялық-ағартушылық іс-шаралар жүзеге асырылады.

2. Мемлекеттік табиғи резерваттың қорық режимінің аймағында кез-келген шаруашылық қызметке және аумақты рекреациялық мақсатта пайдалануға тыйым салынады және осы Заңның 37-бабының 1-тармағында көрсетілген мемлекеттік табиғи қорық режиміне сәйкес келетін қорықтық күзет режимі белгіленеді.

49-бап. Мемлекеттік табиғи резерваттың аралық аймақ режимі

1. Мемлекеттік табиғи резерваттың аралық аймағында шектелетін, реттелетін және ұйытқы аймағының экологиялық жүйелеріне теріс әсер етпейтін мынадай әртүрлі қызмет нысандары жүзеге асырылуы мүмкін:

ғылыми зерттеулер және мамандар оқыту және даярлау орталықтарын ұйымдастыру;

қоршаған орта мониторингі және экологиялық жүйелердің өзгеруін бақылау; орман шаруашылығы қызметі, өртке қарсы іс-шаралар және орман алаптарын қорғау;

ұйытқының биологиялық сан алуандығын ұзақ мерзімді сақтауды және оның зақымданбауын және тұтастай алғанда мемлекеттік табиғи резерваттың экологиялық жүйелерінің орнықтылығын қамтамасыз ету шеңберінде дәстүрлі жер пайдалану;

биологиялық және ландшафтық сан алуандықты, табиғи экологиялық жүйелерді қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды кеңінен жүргізу;

уәкілетті орган бекіткен рекреациялық жүктемеге (туристер қабылдау мүмкіндігіне сәйкес) бақыланып және реттеліп отыратын рекреациялық пайдалану, туризм; минералды сулар мен шипалы ресурстарды пайдалану;

экологиялық ағартушылық, оқыту бағдарламаларын жүргізу, көрсету учаскелерін және экологиялық тұрғыдан алғанда жанашырлықпен табиғат пайдалану менеджментін ұйымдастыру.

2. Мемлекеттік табиғи резерваттың аралық аймағында ұйытқы аймағының экологиялық жүйесінің жай-күйіне теріс әсер етуі мүмкін қызметке, атап айтқанда:

жаңа елді мекендер құруға;
өнеркәсіп объектілерін орналастыруға және пайдалануға;
өндірістік объектілер салуға және пайдалануға;
геологиялық-барлау жұмыстарын жүргізуге және пайдалы қазбалар игеруге;
басты мақсатта пайдалану үшін ағаш кесуге;
өсімдіктер мен жануарлардың жаңа түрлерін жерсіндіруге;
ұйытқы аймақ пен аралық аймақ аумағының гидрологиялық режимін өзгертетін әрекеттерге;

ұйытқы аймақтың экологиялық жүйесіне әсер етуі мүмкін өзге де қызметке тыйым салынады.

3. Мемлекеттік табиғи резерваттарда осы Заңның 38 және 39-баптарымен белгіленген тәртіппен ғылыми және экологиялық-ағарту қызметі жүзеге асырылады.

50-бап. Мемлекеттік табиғи резерваттардың күзет аймақтарының режимі

1. Мемлекеттік табиғи резерваттың күзет аймағында: табиғи ресурстарды орнықты пайдалануды қамтамасыз ететін жер пайдаланушылардың дәстүрлі шаруашылық қызметінің негізгі түрлеріне рұқсат етіледі;

осы Заңның 40-бабының 1-3-тармақтарымен белгіленген мемлекеттік табиғи резерваттың экологиялық жүйелеріне теріс әсер ететін табиғат пайдалану мен шаруашылық қызмет түрлеріне тыйым салынады немесе шектеу қойылады.

2. Жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардың мемлекеттік табиғи резерваттың күзет аймағындағы шаруашылық қызметіне шектеу қою осы Заңға сәйкес облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдардың шешімдерімен белгіленеді.

12-тарау. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтары

51-бап. Мемлекеттік хайуанаттар саябағы ұғымы және оның міндеттері

1. Мемлекеттік хайуанаттар саябағы - мәдени-ағарту, ғылыми, оқу және табиғат қорғау қызметіне, тектік қорды сақтауға және әдеттегі, сирек кездесетін және жойылып бара жатқан жануарлар түрлерін, соның ішінде Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген түрлерін жасанды орта жағдайында өсіруге арналған табиғат қорғау және ғылыми мекеме мәртебесі бар ерекше қорғалатын табиғи аумақ.

2. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтарының негізгі қызметіне Қазақстанның

жануарлар дүниесін сақтаудың, өсімін молайтудың және пайдаланудың, дүниежүзілік маңызы бар Қазақстан фаунасының ресурстарын игерудің ғылыми негіздерін әзірлеу жатады.

52-бап. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтарын аймақтау және оларды күзету ерекшеліктері

1. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтарында мынадай:

1) экспозициялық - жануарларды бағуға және өсіруге, сондай-ақ келушілердің к е л у і н е ;

2) ғылыми - ғылыми зерттеулер жүргізуге;

3) қоғамдық - келушілерге қызмет көрсетуге арналған;

4) әкімшілік және өндірістік-шаруашылық аймақтар бөлінеді.

2. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтарында олардың міндеттерін орындаумен байланысты емес және оларда күтіп-бағылатын жануарлардың өлім-жітіміне әкеп соғуы мүмкін кез-келген әрекетке тыйым салынады.

53-бап. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтарында жануарлар өсіру

1. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтары отандық және дүниежүзілік фаунадан жануарлар коллекцияларын қалыптастырады және олардың сақталуын қамтамасыз е т е д і .

2. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтары Жойылып кету қатері төнген жабайы фауна мен флора түрлерімен халықаралық сауда туралы конвенцияның рәсімдері мен талаптарын сақтай отырып, белгіленген тәртіппен жануарлармен импорттық және экспорттық операцияларды, оларды хайуанаттар бағытындағы басқа мекемелермен а й ы р б а с т а у д ы жү з е г е а с ы р а д ы .

3. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтарында ветеринариялық және зоотехникалық қызметтер, сирек кездесетін және жойылып кету қатері төнген жануарлар түрлерін өсіруге арналған питомниктер құрылады.

54-бап. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтарын пайдалану ерекшеліктері

1. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтары ғылыми, мәдени-ағарту және оқу ма қ с а т т а р ы н д а п а й д а л а н ы л а д ы .

2. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтарында жануарларды, соның ішінде Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген жануарларды қамауда немесе жартылай қамау жағдайларында ұстау және өсіру саласында ғылыми зерттеулер жүргізіледі.

3. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтары ғылыми деректер банктерін, қорлар, мұражайлар, лекторийлер, кітапханалар мен мұрағаттар құра алады, ғылыми, ғылыми-көпшілік және осы мекемелердің қызметі мәселелері бойынша басқа да ә д е б и е т ш ы ғ а р у ы м ү м к і н .

4. Мемлекеттік хайуанаттар саябақтарының қосалқы шаруашылықтары, шеберханалары, хайуанаттар дүкендері және осы мекемелердің бағытына сәйкес

келетін, бірақ олардың негізгі қызметіне жатпайтын шаруашылық қызметі үшін қажет басқа да объектілері болуы мүмкін.

13-тарау. Мемлекеттік ботаникалық бақтар

55-бап. Мемлекеттік ботаникалық бақ ұғымы және оның негізгі қызметі

1. Мемлекеттік ботаникалық бақ - өсімдіктер дүниесін, соның ішінде өсімдіктердің сирек кездесетін және жойылып кету қатері төнген өсімдіктер түрлерін, соның ішінде Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген түрлерін қорғау, молықтыру және пайдалану жөнінде зерттеулер мен ғылыми талдамалар өткізуге арналған табиғат қорғау және ғылыми мекемелер мәртебесі бар ерекше қорғалатын табиғи аумақ.

2. Мемлекеттік ботаникалық бақтардың негізгі қызметіне Қазақстанның өсімдіктер дүниесін сақтаудың, молықтырудың және пайдаланудың, дүниежүзілік маңызы бар Қазақстанның флора ресурстарын игерудің ғылыми негіздерін әзірлеу жатады.

56-бап. Мемлекеттік ботаникалық бақтарды аймақтау және оларды күзетудің ерекшеліктері

1. Мемлекеттік ботаникалық бақтарда мынадай:

- 1) экспозициялық - өсімдіктерді өсіруге және келушілердің келуіне;
- 2) ғылыми - өсімдіктердің тектік қорының коллекцияларына ғылыми зерттеулер жүргізуге және оларды сақтауға;
- 3) қоғамдық - келушілерге қызмет көрсетуге арналған;
- 4) әкімшілік және өндірістік-шаруашылық аймақтар бөлінеді.

2. Мемлекеттік ботаникалық бақтарда олардың міндеттерін орындаумен байланысты емес және оларда өсірілетін өсімдіктердің құрып кетуіне душар етуі мүмкін кез-келген әрекетке тыйым салынады.

57-бап. Мемлекеттік ботаникалық бақтарда өсімдіктер өсіру

1. Мемлекеттік ботаникалық бақтар табиғи, мәдени отандық және дүниежүзілік флора өсімдіктерінің коллекцияларын қалыптастырады және олардың сақталуын қ а м т а м а с ы з е т е д і .

2. Мемлекеттік ботаникалық бақтар жойылып кету қатері төнген жабайы фауна мен флора түрлерімен халықаралық сауда туралы конвенцияның рәсімдері мен талаптарын сақтай отырып, өсімдіктермен импорттық және экспорттық операцияларды, оларды ботаника бағытындағы басқа мекемелермен айырбастауды жүзеге асырады.

3. Мемлекеттік ботаникалық бақтарда коллекциялық және эксперименталдық учаскелер, гербарийлер, питомниктер және тұқым қорлары құрылады.

58-бап. Мемлекеттік ботаникалық бақтарды пайдалану ерекшеліктері

1. Мемлекеттік ботаникалық бақтар белгіленген тәртіппен ғылыми, мәдени-ағарту және оқу мақсаттарында пайдаланылады.

2. Мемлекеттік ботаникалық бақтарда табиғи, мәдени, отандық және дүниежүзілік

флораны жерсіндіру және оның селекциясы жөнінде, сондай-ақ Қазақстан өсімдіктерінің сан алуандығын зерттеу, сақтау және тиімді пайдалану жөнінде ғылыми зерттеулер жүргізіледі.

Өсімдіктердің коллекциялық қорларын қалыптастыру, сақтау, пайдалану жөніндегі ғылыми зерттеулер коллекциялық қорлар өсіруді қамтамасыз ететін тұрақты мемлекеттік тапсырыстар негізінде жүзеге асырылады.

3. Мемлекеттік ботаникалық бақтар ғылыми деректер банктерін, қорлар, мұражайлар, лекторийлер, кітапханалар мен мұрағаттар құра алады, ғылыми, ғылыми-көпшілік және осы мекемелердің қызметі мәселелері бойынша басқа да әдебиет шығаруы мүмкін.

4. Мемлекеттік ботаникалық бақтар орман, бақ-парк, ауыл шаруашылығына және басқа салаларға енгізу мақсатымен ұсынылған жерсіндірілген өсімдіктер мен олардың репродукцияларын өндірістік сынақтан өткізу үшін шаруашылық экспериментальдық базалар құра алады.

5. Мемлекеттік ботаникалық бақтардың қосалқы шаруашылықтары, шеберханалары, өсімдіктер сататын мамандандырылған дүкендері және осы мекемелердің бағытына сәйкес келетін, бірақ олардың негізгі қызметіне жатпайтын шаруашылық қызмет үшін қажет басқа да объектілері болуы мүмкін.

14-тарау. Мемлекеттік дендрологиялық саябақтар

59-бап. Мемлекеттік дендрологиялық саябақ ұғымы және оның негізгі қызметі

1. Мемлекеттік дендрологиялық саябақ - ағаш және бұта тұқымдарын қорғауға, молықтыруға және пайдалануға арналған аймақтар бойынша белгіленген күзет режимдері бар табиғат қорғау және ғылыми мекемелер мәртебесі бар ерекше қорғалатын табиғи аумақ.

2. Мемлекеттік дендрологиялық саябақтардың негізгі қызметіне Қазақстанның өсімдіктер дүниесін сақтау, молықтыру және пайдалану, дүниежүзілік маңызы бар Қазақстан флорасының ресурстарын игеру жатады.

60-бап. Мемлекеттік дендрологиялық саябақтарды аймақтау, оларды күзету және пайдалану ерекшеліктері

1. Мемлекеттік дендрологиялық саябақтарда мақсаты мен күзет режимдері ескеріле отырып, мемлекеттік ботаникалық бақтардағыдай аймақтар бөлінеді.

2. Мемлекеттік дендрологиялық саябақтар мемлекеттік ботаникалық бақтар сияқты тәртіппен және шарттармен ғылыми, мәдени-ағарту және оқу мақсаттарында пайдаланылады.

15-тарау. Мемлекеттік табиғат ескерткіштері

61-бап. Мемлекеттік табиғат ескерткіштері ұғымы

Мемлекеттік табиғат ескерткіші - экологиялық, ғылыми, мәдени және эстетикалық тұрғыдан алғанда жекелеген бірегей, орны толмайтын, құнды табиғи кешендерді,

сондай-ақ мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілеріне жатқызылған шығу тегі табиғи және жасанды объектілерді қамтитын ерекше қорғалатын табиғи аумақ.

62-бап. Мемлекеттік табиғат ескерткіштерін құру тәртібі

1. Осы Заңның 15-бабына сәйкес маңыздылығына байланысты мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің жекелеген түрлері, басқа да табиғи объектілер мен кешендер республикалық немесе жергілікті маңызы бар мемлекеттік табиғат ескерткіштері болып жарияланады.

2. Республикалық және жергілікті маңызы бар мемлекеттік табиғат ескерткіштері аумақтарының шекарасы мен күзет режимін облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдар бекітеді.

3. Республикалық маңызы бар мемлекеттік табиғат ескерткіштері мен олардың аумақтары қарауына тапсырылған тұлғалардың күзетуіне беруді уәкілетті орган, ал жергілікті маңызы бар мемлекеттік табиғат ескерткіштерін - оларды ұйымдастыру туралы шешім қабылдаған облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдар жүзеге асырады.

4. Мемлекеттік табиғи қорықтардың, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтардың, мемлекеттік табиғи резерваттардың және мемлекеттік аймақтық табиғи саябақтардың және ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың басқа түрлерінің аумағында орналасқан мемлекеттік табиғат ескерткіштері солардың құрамында ескеріледі.

63-бап. Мемлекеттік табиғат ескерткіштері аумақтарының күзет режимі

1. Мемлекеттік табиғат ескерткіштерінің аумақтарында мемлекеттік табиғат ескерткіштері сақталуының бұзылуына әкеп соғатын кез-келген қызметке тыйым салынып, мемлекеттік табиғи қорықтардың күзет режиміне сәйкес келетін қорықтық күзет режимі белгіленеді.

2. Мемлекеттік табиғат ескерткіштерін күзету осы Заңның 28-бабына сәйкес жүзеге асырылады.

16-тарау. Мемлекеттік табиғи қаумалдар

64-бап. Мемлекеттік табиғи қаумалдар ұғымы және олардың түрлері

1. Мемлекеттік табиғи қаумал - мемлекеттік табиғи-қорық қорының бір немесе бірнеше объектісін сақтауға және молықтыруға арналған шаруашылық қызметтің тапсырыстық режимі немесе реттелмелі режимі белгіленген ерекше қорғалатын табиғи аумақ.

2. Өздерінің функционалдық мақсаты бойынша мемлекеттік табиғи қаумалдар мындай түрлерге бөлінуі мүмкін:

кешендік - ерекше құнды табиғи кешендерді сақтау және қалпына келтіру үшін; биологиялық (ботаникалық, зоологиялық) - өсімдіктер мен жануарлардың бағалы, сирек кездесетін және жойылып бара жатқан түрлерін сақтау және қалпына келтіру

Ү ш і н ;

палеонтологиялық - жануарлардың, өсімдіктердің және олардың жиынтықтарының қазып алынған қалдықтарын сақтау үшін;

гидрологиялық (батпақты, көлді, өзенді) - сулы-батпақты жерлердің құнды объектілері мен кешендерін сақтау үшін;

геоморфологиялық - сирек кездесетін және бірегей табиғи рельеф нысандарын сақтау үшін;

геологиялық және минералогиялық - сирек кездесетін геологиялық және минералогиялық түзілімдерді сақтау үшін;

топырақтық - топырақтың әдеттегі және сирек кездесетін түрлерін сақтау үшін.

65-бап. Мемлекеттік табиғи қаумалдар құрудың ерекшеліктері

1. Мемлекеттік табиғи қаумалдар жер учаскелерінің меншік иелері мен пайдаланушыларынан барлық санаттағы жер учаскелерін алмай-ақ осы учаскелерде жарияланады.

Жер учаскесінің меншік иесі немесе жер пайдаланушы мемлекеттік табиғи қаумал орналасқан жер учаскесін шектеулі түрде нысаналы пайдалану құқығын қамтамасыз етуге міндетті.

Жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардың мемлекеттік табиғи қаумал аумағындағы шаруашылық қызметін шектеу Қазақстан Республикасының жер заңнамасымен көздеген тәртіппен облыстық атқарушы органдардың шешімдерімен белгіленеді.

2. Мемлекеттік табиғи қаумалдар жұмыс істеу мерзімі көрсетілмей (мерзімсіз), 10 жылдан астам уақытқа (ұзақ мерзімді) немесе 10 жылдан аз уақытқа (қысқа мерзімді) құрылады.

3. Мемлекеттік табиғи қаумалдар бекітіп берілетін табиғат қорғау мекемелері, орман шаруашылығының мемлекеттік мекемелері осы Заңның 28-бабына сәйкес арнайы күзет қызметтерінің күшімен мемлекеттік табиғи-қорық қорының оларда орналасқан объектілерін күзету және қалпына келтіру жөнінде іс-шаралар ұйымдастырады.

66-бап. Мемлекеттік табиғи қаумалдардың күзет режимі мен оларды пайдаланудың ерекшеліктері

1. Егер кез-келген қызмет мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілерін сақтауға қатер төндірсе немесе оларды молықтыруды нашарлатып жіберсе, мемлекеттік табиғи қаумалдарда мұндай қызметке тыйым салынады, атап айтқанда олар:

кешенді мемлекеттік табиғи қаумалдарда - табиғи кешендерді сақтауға қатер төндіретін шаруашылық қызмет, өсімдіктер мен жануарлардың тегі бөтен түрлерін жерсіндіру;

зоологиялық мемлекеттік табиғи қаумалдарда - жануарлардың өлім-жітімін

туғызған немесе туғызуы мүмкін басқа да әрекеттермен бірдей дәрежеде аң аулау, балық аулау, кез-келген тәсілдермен және құралдармен жабайы жануарларды олжалау, өсімдіктер мен жануарлардың тегі бөтен түрлерін жерсіндіру, ұяларды, індерді, апандарды және басқа да мекендеу орындарын бүлдіру, жұмыртқа жинау;

ботаникалық мемлекеттік табиғи қаумалдарда - өсімдіктердің бүлінуін және жойылуын туғызған немесе туғызуы мүмкін басқа да әрекеттермен бірдей дәрежеде мал жаю, шөп шабу, ағаш кесудің барлық түрлері, гүлдер жинау, өсімдіктердің тамырларын, түйнектерін және жуашығын қазып алу, от жағу, көлік құралдарының бар жолдардан тыс жерлермен келіп кіруі және жүруі, өсімдіктер мен жануарлардың тегі бөтен түрлерін жерсіндіру;

гидрогеологиялық мемлекеттік табиғи қаумалдарда - тас, қиыршық тас, құм және басқа да пайдалы қазбалар өндіру, үңгірлерді бүлдіру, жер қазу жұмыстарын жүргізу, табиғи гидрологиялық режимді өзгертуі мүмкін әрекеттер, мемлекеттік табиғи қаумалдың табиғи компоненттерін бүлдіруге немесе қиратуға байланысты ізденістер мен ғылыми зерттеулер.

2. Мемлекеттік табиғи қаумалдар режимінің ерекшеліктері осы Заңның 22-бабының 1-тармағына сәйкес бекітілетін паспортпен айқындалады.

3. Мемлекеттік табиғи қаумалдар осы Заңға сәйкес ғылыми, экологиялық-ағарту, туристік, оқу және шектеулі шаруашылық мақсаттарда пайдаланылуы мүмкін.

Жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылар мемлекеттік табиғи қаумалдарда шаруашылық қызметті белгіленген шектеулерді сақтай отырып жүзеге асыра алады.

17-тарау. Мемлекеттік қорық аймақтары

67-бап. Мемлекеттік қорық аймағының ұғымы, мақсаттары мен міндеттері

Мемлекеттік қорық аймағы - мемлекеттік табиғи қорықтар, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар, мемлекеттік табиғи резерваттар үшін қалдырылған жер учаскелері мен су айдындарында мемлекеттік табиғи қорық қорының объектілерін сақтауға және/немесе биологиялық сан алуандықты сақтауға және қалпына келтіруге арналған теңдестірілген күзет режимдері бар ерекше қорғалатын табиғи аумақ.

68-бап. Мемлекеттік қорық аймақтарын құру тәртібі

1. Мемлекеттік қорық аймақтары оларды жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардан алмай, барлық санаттағы жер учаскелерінде жарияланады.

Жер учаскесінің меншік иесі немесе жер пайдаланушы мемлекеттік қорық аймағы орналасқан жер учаскесін шектеулі түрде мақсатты пайдалану құқығын қамтамасыз етуге міндетті.

2. Мемлекеттік қорық аймақтары бекітіп берілетін табиғат қорғау мекемелері, мемлекеттік орман шаруашылығы мекемелері оларда орналасқан мемлекеттік табиғи қорық қорының объектілерін осы Заңның 28-бабымен белгіленген тәртіппен арнайы

күзет қызметінің күштерімен қорғау және қалпына келтіру жөнінде іс-шаралар ұйымдастырады.

69-бап. Мемлекеттік қорық аймақтарын күзету және пайдалану ерекшеліктері

1. Егер кез-келген қызмет күзетілетін ландшафтардың табиғи келбетін өзгертуі немесе экологиялық жүйелердің тұрақтылығын бұзуы мүмкін болса не ерекше құнды табиғи ресурстарды сақтауға және молықтыруға қатер төндірсе, мемлекеттік қорық аймақтарында мұндай қызметке тыйым салынады.

2. Мемлекеттік қорық аймақтарында қорықтық және қаумалдық режимді, сондай-ақ шаруашылық қызметтің реттелмелі режимді учаскелері бөлінеді.

3. Мемлекеттік қорық аймақтары оларды күзету режимдерінің ерекшеліктерін ескере отырып, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар үшін көзделген барлық мақсаттарда пайдаланылуы мүмкін.

4. Мемлекеттік қорық аймақтарында жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылардың шаруашылық қызметін шектеуді уәкілетті орган айқындап, Қазақстан Республикасының Үкіметі бекітеді.

18-тарау. Мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілері

70-бап. Мемлекеттік орман қорының айырықша құнды екпелері

1. Мемлекеттік орман қорының айырықша құнды екпелеріне ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың құрамына енгізілуі не ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мына санаттарына енуі мүмкін айырықша құнды орман алқаптары, орман жемісі екпелері, тоғайлы және субальпілік орман алқаптары жатады:

генетикалық орман резерваттарын қоса алғанда, ғылыми маңызы бар орман учаскелері ;

жаңғақ кәсіпшілігі аймақтары;
субальпілік ормандар .

2. Мемлекеттік орман қорының ерекше құнды екпелер учаскелерінде осы Заңға және Қазақстан Республикасының орман заңнамасына сәйкес оларды күзетудің және пайдаланудың қорықтық немесе қаумалдық режимі белгіленеді.

71-бап. Халықаралық маңызы бар сулы-сазды жерлер

1. Өсімдіктердің немесе жануарлардың сирек кездесетін, нәзік немесе жойылып бара жатқан түрлерінің немесе қосымша түрлерінің, ең алдымен халықаралық ресурс болып табылатын қоныс аударатын суда жүзетін құстардың едәуір дәрежеде жиынтық мөлшерінің резерваттары қызметін атқаратын теңіз су айдындарын қоса алғанда, табиғи және жасанды су бөгендері халықаралық маңызы бар сулы-сазды жерлер болып табылады .

2. Халықаралық маңызы бар сулы-сазды жерлер мемлекеттік табиғи қорықтарға, мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтарға, мемлекеттік табиғи резерваттарға және ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың өзге түрлеріне енгізіледі.

3. Халықаралық маңызы бар сулы-сазды жерлерде осы Заңға және Қазақстан Республикасы бекіткен халықаралық шарттарға сәйкес негізінен суда жүзетін құстар мекендейтін жерлерді күзетуді және қалпына келтіруді қамтамасыз ететін шаруашылық қызметтің қорықтық және қаумалдық режимдері немесе реттелмелі режимі белгіленеді.

72-бап. Бірегей табиғи су объектілері немесе олардың учаскелері

1. Бірегей табиғи су объектілеріне немесе олардың учаскелеріне теңіздер, өзендер, көлдер, мұздақтар және басқа да жер бетіндегі су объектілері немесе олардың ерекше экологиялық, ғылыми, тарихи-мәдени және рекреациялық маңызы бар бөліктері ж а т а д ы .

2. Бірегей табиғи су объектілері немесе олардың учаскелері олардың маңыздылығына байланысты республикалық немесе жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жерлерінің құрамына енгізіледі, сондай-ақ олардың шекарасында ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жекелеген түрлері құрылуы м ү м к і н .

3. Бірегей табиғи су объектілерінде немесе олардың учаскелерінде осы Заңға және Қазақстан Республикасының су заңнамасына сәйкес олардың қорғалуын қамтамасыз ететін қорықтық, қаумалдық немесе реттелмелі су пайдалану режимдері белгіленеді.

73-бап. Ерекше экологиялық, ғылыми, тарихи-мәдени және рекреациялық құндылығы бар жер қойнауы учаскелері

1. Ерекше экологиялық, ғылыми, тарихи-мәдени және рекреациялық құндылығы бар жер қойнауы учаскелеріне мыналар жатады:

геологиялық объектілер - тіреуіш немесе айырықша тіліктер, айырықша тектоникалық құрылымдар, сирек кездесетін тау жыныстары мен минералдары, метеориттер, фауна мен флораның сақталып қалған қазба қалдықтары кездесетін табиғи және жасанды жалаңаштанған жерлер;

геоморфологиялық объектілер - рельефтің пайда болу процестерін айқын көрсететін және туризм мен рекреация үшін ерекше құндылық сипаты бар сатылы жерлер, су жайылмалары, үңгірлер, сай-салалар, шатқалдар, сарқырамалар және рельефтің басқа н ы с а н д а р ы ;

гидрогеологиялық объектілер - бірегей және сирек қасиеттермен ерекшеленетін жер астындағы сулар және олардың жер бетіне шығатын жолдары;

жартастағы суреттері, ертеде кен өндірілген жерлері және тарихи, археологиялық және этнографиялық маңызы бар жер қойнауын пайдалану жөніндегі басқа да объектілері бар жер қойнауы учаскелері.

2. Ерекше экологиялық, ғылыми, тарихи-мәдени және рекреациялық құндылығы бар жер қойнауы учаскелерінде осы Заңға және жер қойнауын қорғау саласындағы

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес мемлекеттік табиғи-қорық қорының геологиялық, геоморфологиялық және гидрогеологиялық объектілерінің сақталуына қатер төндіретін кез-келген қызметке тыйым салынады.

74-бап. Жануарлар мен өсімдіктердің сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген түрлері

1. Жануарлар мен өсімдіктердің сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген түрлерінің тізбесін Қазақстан Республикасының Үкіметі бекітеді.

2. Жануарлар мен өсімдіктердің сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген түрлерін қорғауды мемлекет жүзеге асырады. Жеке және заңды тұлғалар оларды қорғау жөнінде шаралар қолдануға міндетті.

3. Жануарлар мен өсімдіктердің сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген түрлерінің өлім-жітіміне, санының қысқаруына немесе олар мекендейтін ортаның бұзылуына әкеп соғуы мүмкін іс-әрекеттерге жол берілмейді.

4. Жануарлар мен өсімдіктердің сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген түрлерінің таралымын қалпына келтіру мақсаттары үшін оларды олжалауға (аулауға, жинауға) мамандандырылған питомниктерде өсіріп, кейіннен мекендейтін ортасына шығару (алып барып шығару) үшін Қазақстан Республикасы Үкіметінің шешімі бойынша ерекшелік жағдайларда жол беріледі.

75-бап. Ерекше ғылыми және/немесе тарихи-мәдени маңызы бар өсімдіктер дүниесінің бірегей дара объектілері

1. Ерекше ғылыми және/немесе тарихи-мәдени маңызы бар өсімдіктер дүниесінің бірегей дара объектілеріне ғылыми ынта туғызатын және/немесе тарихи-мәдени маңызы бар бірегей қасиеттерімен (шығу тегінің тарихымен, өмір ұзақтығымен, діңінің , ұшарбасының пішімімен және көлемімен, гүлдерінің, жемістерінің және тұқымдарының мөлшерімен, басқа қасиеттерімен) сипатталатын ағаштардың, бұталардың және шөп тектес өсімдіктердің табиғи ортада немесе жасанды жағдайларда кездесетін дара даналары және/немесе жекелеген топтары жатады.

2. Ерекше ғылыми және/немесе тарихи-мәдени маңызы бар өсімдіктер дүниесінің бірегей дара объектілерін мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілері ретінде бөліп алу жерге орналастыру, орман орналастыру, қала салу жұмыстары кезінде жүргізіледі.

3. Ерекше ғылыми және/немесе тарихи-мәдени маңызы бар өсімдіктер дүниесінің бірегей дара объектілерін қорғауды мемлекет жүзеге асырады. Жеке және заңды тұлғалар мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілері болып жарияланған ерекше ғылыми және/немесе тарихи-мәдени маңызы бар өсімдіктер дүниесінің бірегей дара объектілерін қорғау жөнінде шаралар қолдануға міндетті.

19-тарау. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесімен байланысты экологиялық желі элементтері

76-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесімен байланысты экологиялық желі элементтері ұғымы

1. Өздерінің экологиялық жүйелерінің жай-күйі және өздерінің орналасуы бойынша ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесімен байланысты және ел аумағының табиғи және мәдени ландшафтардың орнықтылығын, биологиялық сан алуандығын сақтауды қамтамасыз ететін кеңістік тұрғысынан алғанда өзара байланысып тұратын жер, су беті және олардың үстіндегі әуе кеңістігі учаскелерінің жиынтығын білдіретін табиғи кешендер экологиялық желі элементтері болып табылады.

2. Экологиялық желі элементтеріне сауықтыру және рекреациялық мақсаттағы жер учаскелері, ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың күзетілетін аймақтары, экологиялық дәліздер, мемлекеттік орман қоры, су қорғау аймақтары және су объектілерінің алаптары және басқа да қорғалатын табиғи объектілердің учаскелері, соның ішінде аң аулау алқаптары жатады.

3. Сауықтыру және рекреациялық мақсаттағы жер учаскелерін, мемлекеттік орман қорын, су қорғау аймақтары және су объектілерінің алаптарын, аң аулау алқаптарын белгілеу және пайдалану тәртібі арнайы заңнамамен реттеледі.

77-бап. Экологиялық дәліздер

1. Экологиялық дәліздер мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілерін, биологиялық сан алуандықты сақтау, қорғалатын табиғи аумақтарда мекендейтін жануарлардың табиғи қоныс аудару және өсетін өсімдіктердің таралу жолдарын қорғау мақсаттарында экологиялық желінің ерекше қорғалатын аумақтары мен басқа да элементтері арасында кеңістік байланысты қамтамасыз ету үшін құрылады.

2. Экологиялық дәліздер учаскелерінде жабайы жануарлардың уақытша мекендейтін жерлерінде олардың, қоныс аудару кезеңдерінде олардың жүріп өтетін жолдарының сақталуын, жабайы өсімдіктер өсетін жерлердің сақталуын қамтамасыз ететін осы жерлерді пайдаланудың реттелмелі режимі белгіленеді.

3. Экологиялық дәліздердің шекаралары мен алаңдарын, олардың күзет режимін уәкілетті органның ұсынымы бойынша облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астана) атқарушы органдар айқындайды.

4. Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың бас схемасы, аумақтық дамудың аймақаралық схемалары, қала салуды жоспарлаудың кешенді схемалары және экологиялық дәліздердің аумағын қозғайтын өзге де қала салу құжаттамасы уәкілетті органмен келісуге жатады.

20-тарау. Қорытынды ережелер

78-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы заңнаманы бұзу келтірген зиянды өтеу

1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мен мемлекеттік табиғи-қорық қорының объектілеріне нұқсан келтірген заңды және жеке тұлғалар табиғат қорғау мекемелеріне ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мен мемлекеттік табиғи-қорық қорының

объектілерін қалпына келтіруге жұмсалған шығындар мөлшерінде зиянды келтірілген залалдарды ескере отырып, толық көлемінде өтеуге міндетті.

2. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы заңнаманы, Қазақстан Республикасының өзге табиғат қорғау заңнамасын бұзу келтірген зиянды өтеу ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік табиғи қорық қорын қалпына келтіруге жұмсалған нақты шығындар мөлшерінде келтірілген нұқсандарды ескере отырып ерікті түрде немесе сот шешімі бойынша жүргізіледі.

79-бап. Қазақстан Республикасының ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы заңнамасын бұзғаны үшін жауапкершілік

Қазақстан Республикасының ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы заңнамасын бұзуға кінәлі тұлғалар Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес жауаптылықта болады.

80-бап. Осы Заңды қолданысқа енгізу тәртібі

1. Осы Заң 2007 жылғы 1 қаңтардан бастап кезең-кезеңмен қолданысқа енгізілетін 29-бабын қоспағанда, ресми түрде жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

2. "Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы" 1997 жылғы 16 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы (Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 1997 жыл, N 17-18, 215-құжат; 1999 жыл, N 11, 357-құжат; 2001 жыл, N 3, 20-құжат; N 24, 338-құжат; 2004 жыл, N 10, 37-құжат; N 24, 142-құжат) күшін жойды деп танылсын.

Қ а з а қ с т а н   Р е с п у б л и к а с ы н ы ң

Президенті